DOF's håndbog for aktive i det lokale trepartsarbejde

Dansk Ornitologisk Forening

BirdLife DANMARK

Version 12. juni 2025

Gode råde til den nærmeste fremtid:

Fremsend DOFs lokale forslag
DOFs naturpolitisk aktive opfordres til uden tøven at indsende forslag til udtagning af landbrugsområder til de lokale grønne dialogfora og/eller til kommunerne og grønne råd. Det er vigtigt at få alle forslag på forhandingsbordet. Forslagene tegnes ind i MARS, og afgrænsningen gemmes med Download-funktionen som en zip-fil, der kan genindlæses af andre (eller bruges i et GIS-program). [se side 11]

Sammenhængende projektområder er fortsat vigtigt
Hav fokus på om udtagningen af landbrugsjord grænser op til eksisterende naturområder, så der skabes store sammenhængende naturområder, gerne korridorer mellem naturområder [se eksempel side 18]

Parker signaturprojekterne indtil videre og fokuser på trepartens egentlige formål: Udtagning af landbrugs jord og kvælstofreduktion.
Parallelt med at DN selv arbejder med udpege områder til signeturprojekter, vil DOF udarbejde et katalog med egnede lokaliteter til signaturprojekter, så vi er klar til at tage dialogen med DN og andre. Har I forslag til signaturprojekt så send det til Henrik Dissing, henrik.dissing@gmail.com ,som er tovholder i DOF. [se side 14 f.]

Ignorer demarkationen i MARS når jeres projektområder overlapper indtegnede "mini-vådområder"
DOF anbefaler at man blot gør en bemærkning i sit projektforslag om overlapningen med Minivådområde. DOF anbefaler, at indsatsen om minivådområder generelt har laveste prioriter og kun kan aktiveres hvor andre muligheder er udtømte. Minivådområder må ikke blokere for andre højere prioriterede indsatser, og *bemærk*, at effektberegneren i MARS bevidst 100-dobler effekten. [se side 19 f.]

Se mulighederne fremfor faldgruber og mangler
Aftalen om den grønne trepart skal realiseres via en positiv og konstruktiv dialog, hvor DOF bidrager med vores viden om opnå det bedste for vores sag. DOF taskforce gt.taskforcen@dofg.dk hører gerne om synspunkter om fejl og mangler, som vi gerne vil kigge nærmere på. Vi har allerede identificeret spørgsmålet om kystnatur og strandenge som et emne taskforcen lige nu prøver at finde en løsning på.

Brug håndbogen og støt dig til dens råd og anbefalinger.
Hvis I lokalt aktualiserer nye emner som ikke er omtalt i håndbogen, så giv DOF taskforce , gt-taskforcen@dof.dk et praj så vi hurtigst muligt kan få behandlet emnet og opdateret håndbogen til gavn for alle.

Opdateringslog

Version	Ændringer
21. december 2024	1. version
10. februar 2025	**Generelt:** 'Baggrundsgrupper for DN's repræsentanter i de Lokale Treparter' er i overensstemmelse med DN's terminologi omdøbt til 'lokale grønne dialogfora'. 'MARS' og mulighederne heri refereres på relevante steder. Døde links er genoprettet. Overskredne tidsfrister omtalt i datid. Slåfejl rettet. **Afsnittet 'Hvor kan lokalafdelingerne søge indflydelse?:** Lokale grønne dialogfora og proceduren for deres nedsættelse nærmere uddybet, og DK-kortets farver forklaret. **Afsnittet 'Beskyttelse af raste- og overvintringsområder':** Kritikken af det manglende fokus på raste- og overvintringsområder er uddybet, og afsnittet suppleret med genopretning af tidligere vådområder som yderligere et relevant fokusområde. **Bilag I:** Nyt bilag med oversigt over formands- og sekretariatskommunerne for de 23 Lokale Treparter og ankerkommunerne for de 10 kommunale samarbejder.
25. marts 2025	**DN-repræsentanternes tavshedspligt i f.t. Lokalte Treparter** nu præciseret i afsnittet 'Hvor kan lokalafdelingerne søge indflydelse', og respekten herfor indskærpet. **Novo Nordisk Fondens Signaturprojekter** er indskrevet i afsnittet om 'Store sammenhængende naturområder'. Vigtigheden af **de kommende, opdaterede retentionskort** er skrevet ind i afsnittet om skovrejsning. **SGAV's planer for tilskudsordning for privat, urørt skov** er indskrevet i afsnittet om rejsning af urørt skov. **Selvreproducerende græssere i urørt natur** er indsat som nyt afsnit efter indspil fra DOFs Naturnationalparkgruppe. **Delvis åbning af Statusmodulet i MARS** er omtalt i *Tidslinjen* og i øvrigt uddybet i Ordbogen. **Grundvandsparker** er yderligere uddybet i afsnittet om multifunktionel drikkevandsbeskyttelse, herunder opfordring til at tage afsæt i vandforsyningsselskabernes egne kortlægninger af følsomme indvindingsområder, indtil officielle er tilendebragt. **Bilag 2-7:** Indsat 6 nye bilag m. oversigter over hhv. (2) de udpegede forpersoner for de 23 treparter, (3) DN's, (4) L&F's og (5) Naturstyrelsens medlemmer af de lokale treparter samt eksempler på DOF-bidrag til udtagning i hhv. (6) Vesthimmerland Kommune og (7) Nordsjælland.
28. april 2025	I hovedafsnittet 'Treparten kort fortalt' er tilføjet et nyt underafsnit om betydningen af **Forliget om landbrugspakken – kanalisering af CAP-midler til grøn trepart**. Under hovedafsnittet 'Hvor kan lokalafdelinger søge indflydelse?' er udskilt og suppleret et underafsnit om **De lokale grønne dialogfora**, ligesom der er

	tilføjet to helt nye afsnit om **Brugen af MARS* som 'kommunikations-middel'** og **Brug historiske kort som inspiration.** **Inddragelse af Fugleværnsfonden** er indsat som nyt afsnit under 'Hvilke mål skal vi forfølge' og i øvrigt under Signaturprojekter. **I afsnittet om Signaturprojekter** er foretaget nogle præciseringer vedr. Novo Nordisk Fondens intentioner hermed samt vedr. DOFs katalog over potentielle signaturprojekter og de lokale DOF'eres bidrag hertil. I **Referencelisten** er døde links vakt til live.
12. juni 2025	Som noget ny bringes aktuelle gode råd på første side i Håndbogen. Hovedafsnittet 'Hvor kan Lokalafdelingerne søge indflydelse' er omredigeret, så rækkefølgen bliver mere logisk, og der er tilføjet et nyt underafsnit om Kystvandråd (som er opdateret med inf. om de 13 nye Kystvandråd). I underafsnittet 'Brug MARS som kommunikationsmiddel' er tilføjet afsnit om brug af shape-filer ved større projektskitser. I underafsnittet 'Brug af historiske kort' er tilføjet link til YouTube-video om brug af sådanne. I hovedafsnittet 'Hvilke mål skal vi forfølge' er der i underafsnittet 'Store sammenhængende naturområder' tilføjet omtale af – og link til – Biodiversitetsrådets nye hjemmesideopslag med anbefalinger til ny biodiversitetslov samt link til deres virkemiddelkatalog, ligesom der i underafsnittet om 'Signaturprojektet' er sket en yderligere uddybning og suppleret med yderligere konkrete anbefalinger. I underafsnittet 'Beskyttelse af raste- og overvintringsområder samt genopretning af tidligere vådområder' er tilføjet en henvisning til DOFs natursyn og -politik hvad angår etablering og genopretning af søer, herunder omtale af, hvordan mulige konflikter med opgang af vandrefisk håndteres. I underafsnittet 'Optimal forvaltning af lavbundsarealer' er tilføjet en anbefaling om at angive, hvilke Bilag I- og rødlistearter, der vil nyde fremme ved forskellige forvaltningsformer, og et særskilt regneark til hjælp hertil er udarbejdet. Derudover tilføjet et nyt underafsnit, 'DOFs vægtning af kvælstofretention' om betydningen af det nye 'Retentionskort 2025', herunder DOFs holdning til Minivådområder, og det tidligere underafsnit om skovrejsning på arealer med højt kvælstofudvaskningspotentiale er integreret i som underafsnit i dette nye afsnit.

Indhold

Indledning 6
Trepartsaftalen – kort fortalt 7
Forliget om landbrugspakken – kanalisering af CAP*-midler til grøn trepart 8
Hvor kan Lokalafdelingen søge indflydelse? 9
De lokale treparter 9
Kystvandråd 10
De lokale grønne dialogfora 10
Brug gerne MARS* som 'kommunikationsmiddel' 11
Brug historiske kort til inspiration 12
Hvilke mål skal vi forfølge? 13
Store, sammenhængende naturområder 13
Signaturprojekter* som mulig udviklingsvej for store, sammenhængende naturområder 14
Beskyttelse af raste- og overvintringsområder samt genopretning af tidligere vådområder 16
DOFs vægtning af kvælstofretention 18
Minivådområder* er sjældent løsningen 19
Skovrejsning på jorde med stor kvælstofudvaskning må ikke ske på bekostning af biodiversitet 20
Rejsning af urørt skov ved selvgroning 20
Selvreproducerende græssere i urørt natur 21
Økologisk infrastruktur i produktionslandskaber 21
Multifunktionel drikkevandsbeskyttelse/Grundvandsparker 22
Inddragelse af Fugleværnsfonden 23
Tidslinje – *hvem, hvad, hvornår?* 24
Referencer 26
Bilagsoversigt 27
Bilag 1: De 23 lokale treparter og deres inddeling i 10 grupper 28
Bilag 2: De af kommunalbestyrelserne udpegede politiske forpersoner for de 23 lokale treparter 29
Bilag 3: DN's repræsentanter i de 23 lokale treparter 30
Bilag 4: Landbrug & Fødevarers repræsentanter i de lokale treparter: 32
Bilag 5: Naturstyrelsens repræsentanter i de lokale treparter: 33
Bilag 6: DOF-Nordjyllands erfaring med kortlægning i Vesthimmerland Kommune: 34
Bilag 7: Erfaringer fra DOF-Nordsjælland, som er startet med lavbundsarealer: 42

Indledning

Denne håndbog er tænkt som en hjælp fra DOFs Naturpolitiske Udvalg til DOFs lokalafdelinger i forbindelse med deres indsats i det lokale trepartsarbejde omkring Et Grønt Danmark. Håndbogen er bevidst holdt meget kortfattet, og ledsages af et bilag, i det følgende betegnet 'Ordbogen' med en mere grundig ord- og begrebsforklaring. Ord, der er nærmere forklaret i Ordbogen, er *-mærket i håndbogen.

Håndbogen opdateres løbende i takt med, at vi alle bliver klogere på de nye opgaver. De væsentligste ændringer vil fremgå af opdateringsloggen på side 2, og det anbefales altid at søge den nyeste version (se datoen på forsiden og i fil-navnet), som til enhver tid vil være tilgængelig i seneste version på https://pub.dof.dk/ under kategorien 'Notater' (og klik herefter på'Senest tilføjet'). Alle opfordres til at sende rettelser og kommentarer i øvrigt samt gode eksempler til efterfølgelse til henrik@wejdling.dk. De vil så – efter samråd med Naturpolitisk Udvalg – løbende blive indarbejdet i kommende versioner.

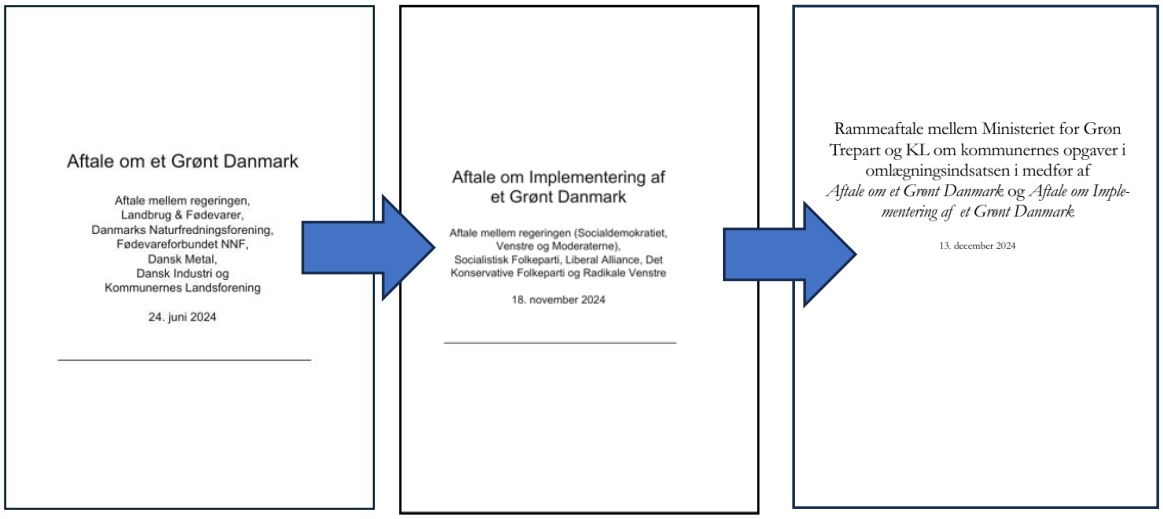
Hvad er lokalafdelingernes rolle – kort fortalt
Aftalen om Et Grønt Danmark er implementeret gennem i første omgang etablering af 23 Lokale Treparter* (tidligere 'Vandoplandsstyregrupper/'VOS'er) med 1-2 repræsentant(er), centralt udpeget af DN, for de grønne organisationer i hver. De Lokale Treparter* skal i løbet af 2025 lave en samlet omlægningsplan* for gennemførelsen af Et Grønt Danmark for hver deres område (som udgøres af et hovedvandopland*).

Som støtte for DN's grønne repræsentanter i de Lokale Treparter* har DOF, Danmarks Jægerforbund, Danmarks Sportsfiskerforbund og Friluftsrådet udpeget repræsentanter, der kan indgå i lokale grønne dialogfora. Alle DOFs lokalafdelinger har således udpeget repræsentanter til disse dialogfora. De lokale treparter faldt endeligt på plads med udgangen af januar 2025, og de lokale grønne dialogfora etableres på DN-repræsentanternes foranledning i den takt, de beslutter sig herfor, og på den måde, de hver især finder hensigtsmæssig.

Derudover åbner aftalen om implementering af Et Grønt Danmark for oprettelse af et antal Kystvandråd*, der hver især dækker ét eller flere vandoplande*, og som kan have repræsentanter for alle de lokale organisationer m.v., der med deres respektive lokalkendskab og viden om natur- og miljøforhold kan bidrage til planernes realisering. Kystvandrådene* skal fungere til og med 2027, og lokalafdelingerne bør også søge repræsentation i disse.

Sidste afsnit i Håndbogen udgøres af en tidslinje for de vigtigste aktiviteter i den hektiske opstartsfase med angivelse af, hvor det er, DOFs lokalafdelinger i særlig grad skal være opmærksomme/søge indflydelse på fuglenes vegne.

Trepartsaftalen – kort fortalt

Aftalen om Et Grønt Danmark består i virkeligheden af tre successive aftaler, dels aftalen fra juni 2024 mellem regeringen, Landbrug & Fødevarer, DN og KL m. fl. om et Grønt Danmark, dels den efterfølgende politiske aftale fra november 2024 om *implementering* af et Grønt Danmark, og endelig en *rammeaftale* af 13.12.2024 mellem Ministeriet for Grøn Trepart og KL om kommunernes opgaver i omlægningsindsatsen i medfør af de to foregående aftaler. Som lokalafdeling i DOF er det især sidstnævnte Rammeaftale (med tilhørende faktaark – se referencelisten), der giver de fleste svar på, hvad der skal ske, og hvor lokalafdelingen kan påvirke forløbet.

Aftalerne adresserer tre hovedproblemstillinger:

- Klima
- Vandmiljø
- Natur og biodiversitet

og virkemidlerne er flettet delvist sammen/har effekter på flere eller alle tre problemstillinger samtidig, men hvis de skal skilles ud efter hovedsigte, så er de som følger:

- **Klima:**
    - CO_2e-afgift* på udledninger fra produktionen (især den animalske) fra 2030 (tid indtil da til udvikling og implementering af klimateknologier)
    - Udtagning af 70.000 ha kulstofrig lavbundsjord*
        - Hvis ikke der opnås tilstrækkelig frivillig udtagning, kommer der CO_2e-afgift* på dyrkning af lavbundsjord fra 2028!
    - Skovrejsning/urørt skov
    - Styrkelse af indsatsen for udbredelse af klimateknologier og -tiltag, der kan reducere udledningerne (især fra kvægbesætninger)

- **Vandmiljø:**
    - Paradigmeskifte i kvælstofindsatsen, hvor arealomlægning er hovedmotoren til at nå målene i EU's vandrammedirektiv
        - Udtagning af landbrugsjord, der giver anledning til stor kvælstofudledning

        - Hvis ikke der opnås tilstrækkelig frivillig udtagning, træder en skærpet miljøgaranti* i kraft fra 2027, hvorefter der sættes loft over, hvor meget kvælstof, der må tilføres sådanne marker (ned til braklægningspunktet*).

- **Natur:**
    - Rejsning af i alt 250.000 hektar skov (svarende til et areal på størrelse med Lolland-Falster og Bornholm), heraf:
        - 230.000 ha privat skov (hvoraf 80.000 ha urørt)
        - 20.000 ha urørt statsskov (fortrinsvis til sikring af drikkevand*)
    - Udtagning af 70.000 hektar kulstofholdige lavbundsjorde* + 70.000 ha randarealer* (70.000 ha forventes at kunne blive til beskyttet natur).
    - Et mål om mindst 20 pct. beskyttet natur = 860.000 ha (p.t. er *officielt* beskyttet 14,8 pct = 635.700 ha).
        - I de 20 pct indgår de 80.000 ha privat urørt skov, de 20.000 ha urørt statsskov samt de udtagne lavbundsjorde (i alt 170.000 ha – så altså fortsat en manko på små 50.000 ha i f.t. målet).

Eftersom en ikke uvæsentlig del af indsatsen handler om nedbringelse af kvælstofudledningen til havmiljøet, vil det meste af arealomlægningen ifm. treparten lokalt blive knyttet op på *vandoplande**, idet også skovrejsning og udtagning til natur m.v. vil blive håndteret inden for grænserne af disse vandoplande*, men samtidig med sigte på øget biodiversitet.

Forliget om landbrugspakken – kanalisering af CAP*-midler til grøn trepart

Fredag den 11. april 2025 indgik Regeringen forlig med en række af Folketingets partier om ændring af 'Landbrugspakken', så flere af CAP*-midlerne (EU's landbrugsstøtteordninger) bliver kanaliseret til gennemførelse af den grønne trepartsaftale.

Det gælder således tilskud til privat skovrejsning, hvor rejsning af skov i områder med stort kvælstofindsatsbehov får forrang, tilskud til midlertidig ekstensivering og til permanent udtagning af landbrugsjord, øgning af omlægningsstøtte til – og basisstøtte for – økologisk jordbrug* (herunder i områder for drikkevandsbeskyttelse*) samt kompensation for den nye reguleringsmodel* for kvælstof (som jo formentlig vil gøre visse jorde urentable at dyrke, når og hvis de når braklægnings-punktet*).

Ministeriet for Grøn Omstilling har udarbejdet et oversigtsnotat over forligets hovedindhold, som kan ses her:

https://mgtp.dk/Media/638799828989927074/Baggrundsnotat%20MGTP%2012042025.pdf

- ligesom ministeriet udsendte en pressemeddelelse herom 12. april 2025, som kan ses her:

https://mgtp.dk/nyheder/2025/apr/groen-trepart-mere-oekologi-mere-skov-og-flere-naturomraader

Endelig besluttede forligspartierne ved samme lejlighed at opretholde kravet om udtagning af 4 % brak som forudsætning for, at landbrugerne kan oppebære Grundbetaling.

Det kan være en fordel for DOFs frivillige at orientere sig lidt i forligets forskellige tilskudsmuligheder, specielt i f.m. dialogen med landbruget, hvor det er vigtigt at forstå, at der faktisk kanaliseres over 5 mia. DKK til realisering af omlægningerne i treparten.

Hvor kan Lokalafdelingen søge indflydelse?

De lokale treparter

Det bliver i al væsentlighed kommunerne, der skal forestå den lokale udrulning af arealomlægningerne i Et Grønt Danmark.

Fra 1. februar 2025 er initiativet lagt over i 23 Lokale treparter*, arealmæssigt afgrænset som de nuværende *Vandoplandsstyregrupper (VOS'er).* De er oprettet med kommunerne siddende for bordenderne, og de skal – *inden udgangen af 2025* - gennemføre den konkrete planlægning af arealomlægningerne.

Det fremgår eksplicit af implementeringsaftalen, at "kommunerne i de lokale omlægningsplaner skal arbejde for så vidt muligt at identificere arealer inden for omlægningsindsatsen, som har potentiale for at bidrage til beskyttet natur, og hvor muligt også til strengt beskyttet natur," og det er i særlig grad *her*, lokalafdelingerne bør komme med input.

Det er i et faktaark om de lokale treparter*, udstedt i f.m. implementeringsaftalen*, nøje udpindet, at der vil skulle oprettes lokale treparter* *alle* steder, også uanset om der udmeldes et konkret indsatsbehov* (dvs. kvælstofreduktionskrav) til givne vandoplande. De Lokale Treparter* skal i sidstnævnte tilfælde koncentrere indsatsen om "at søge ind i ordninger for skovrejsning og udtag af lavbundsjorde*, i det omfang det måtte vise sig relevant, samt visse CAP-ordninger*. De lokale treparter* vil også have mulighed for at anvise potentialer for store sammenhængende naturområder."

Af et senere faktaark, udstedt i f.m. Rammeaftalen*, fremgik det, *hvordan* de Lokale Treparter* skulle sammensættes, nemlig af:

- 1-2 repræsentanter for hver af kommunerne i oplandet
- 1-2 repræsentanter for lokale landbrugsorganisationer
- 1-2 repræsentanter for lokale naturorganisationer
- 1 repræsentant fra Naturstyrelsen

Det fremgik, at det var Landbrug & Fødevarer og DN, der fra centralt hold skulle udmelde repræsentanterne for hhv. landbrugsorganisationerne og de lokale naturorganisationer, og DOFs lokalafdelinger er derfor ikke som sådan tiltænkt pladser i de Lokale Treparter*.

Imidlertid fremgik det af et faktaark, udstedt i f.m. implementeringsaftalen, at "repræsentanterne i de lokale treparter* kan løbende samle input fra deres lokale netværk og dermed sikre en bred forankring i deres bagland, hvilket bl.a. er sket gennem etablering af lokale grønne dialogfora (se underafsnittet herom nedenfor)."

KL har i november 2024 offentliggjort nedenstående kort over de 23 Lokale Treparters* geografiske afgrænsninger (følger de såkaldte hovedvandoplande*), og samtidig med farver vist, hvordan kommunerne allerede samarbejder i 10 hovedgrupper (i Bilag I vises en liste over de 23 lokale treparter og deres opdeling på 10 hovedgrupper med angivelse af formands- og sekretariatsgrupper for hver lokale trepart samt ankerkommunerne i hver af de 10 hovedgrupper). Som det ses, er der ikke fuld overensstemmelse mellem lokalafdelingernes geografiske afgrænsninger og så de Lokale Treparters*, så flere af DOFs lokalafdelinger har måttet udpege repræsentanter til mere end et lokalt grønt dialogforum, idet Natud foreslog, at der børe være repræsentanter fra begge lokalafdelinger i de enkelte lokale dialogfora, hvis de dækker mere end en lokalafdeling. I Ordbogen

er kortet vist side om side med lokalafdelingernes geografiske udbredelse samt med kort over indsatsbehovene* i de enkelte hovedvandoplande*.

Den helt præcise grænsedragning mellem de lokale treparter kan ses i MARS*.

Kystvandråd

De lokale treparter* skal undervejs samarbejde med Kystvandrådene*, hvoraf der i april/maj 2025 oprettedes yderligere 13 (ud over de fire eksisterende, hvor DOF allerede har sæde). Kystvandrådene* skal rådgive om den videre implementering, og forventes - i hvert fald budgetmæssigt – nedlagt ved udgangen af 2027.

Lokalafdelingerne har i vid udstrækning OGSÅ udmeldt kontaktpersoner til de nye Kystvandråd*. Som reglerne er udformet, kan de alene oprettes Kystvandråd*, hvis de dækker mindst ét vandopland*, som der er stillet kvælstofreduktionskrav til.

De lokale grønne dialogfora

DN, DOF, Friluftsrådet, Danmarks Jægerforbund og Danmarks Sportsfiskerforbund er enedes om, at de fire sidstnævnte organisationer kan udpege repræsentanter, der kan indgå i lokale grønne dialogfora*, som etableres af DN's repræsentanter i de 23 lokale treparter*. Det skal indskærpes, at

DN's repræsentanter i de lokale treparter arbejder under tavshedspligt i disse, og at de derfor IKKE vil kunne videregive oplysninger om igangværende projekter og planer, og det skal vi selvfølgelig huske at respektere i vores samarbejdsrelation med dem!!!!

Derudover står det DNs repræsentanter i de lokale treparter frit for, om de vil håndtere kontakten med de relevante lokalafdelinger af DN og de øvrige organisationers repræsentanter i de lokale grønne dialogfora i ét samlet forum eller hver for sig.

Specifikt hvad angår samarbejdet med de lokale grønne dialogfora, er der ingen fastsatte procedurer, idet det står de enkelte DN-repræsentationer i de lokale treparter frit for om – og i givet fald på hvilken måde – de vil gøre brug af disse.

Uanset hvad, opfordres DOFs medlemmer af de lokale grønne dialogfora til at udarbejde skitseprojekter i MARS* for arealomlægninger (udtag af landbrugsjord) i deres respektive trepartsområder.

Herefter er der, som det tegner sig nu, to forskellige veje frem:

1. I det omfang de lokale grønne dialogfora er etableret og fungerende, opfordres DOFs repræsentanter i disse fora til at fremsende skitseprojekterne til dialogforummet til drøftelse og eventuel fælles fremsendelse.
2. I det omfang de lokale grønne dialogfora *ikke* er formelt etableret, eller DNs lokale trepartsmedlemmer henviser hertil, opfordres DOFs repræsentanter til at indsende deres skitseprojekter til de respektive kommuner, hvor skitseprojekterne er geografisk placeret, og samtidig til det lokale grønne dialogforum samt – via lokalafdelingens repræsentant i de kommunale Grønne Råd – også meget gerne til disse.

DOFs repræsentanter i de lokale grønne dialogfora opfordres under alle omstændigheder til at overveje muligheden af at sende skitseforslagene i høring i det lokale dialogforum forud for fremsendelsen til kommunen, hvis repræsentanterne finder det formålstjenligt (hvis de f.eks. øjner mulighed for at opnå opbakning og/eller koordinering med de andre foreningers skitseforslag).

Når det handler om de såkaldte *Signaturprojekter** anbefales en lidt anden fremgangsmåde – se nærmere nedenfor i afsnittet herom.

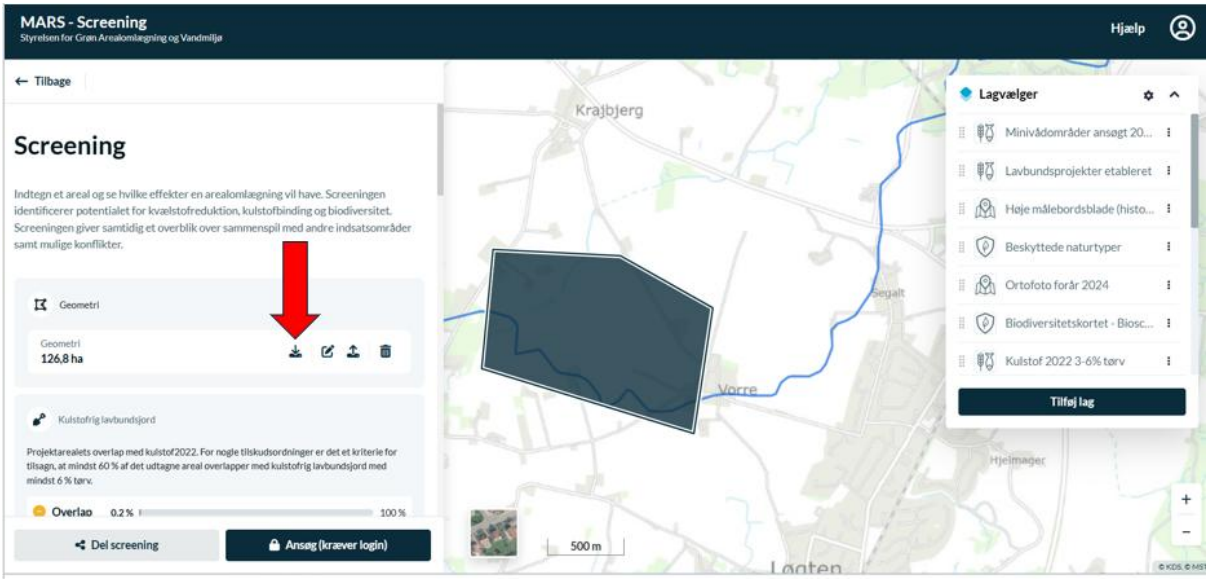
Brug gerne MARS* som 'kommunikationsmiddel'

Ud over at give en sublim adgang til allehånde kortlag, som man som bruger af Screeningsmodulet kan bruge til at vurdere sine projektskitser ud fra, så er MARS* også oprettet for netop at fremme kommunikationen i f.m. trepartsarbejdet. De lokale DOF'ere opfordres derfor generelt til at indtegne deres udtagningsskitser netop i Screenings-modulet i MARS*.

Når man som bruger har 'godkendt' skitsen, får man automatisk en URL (et link), som kan sendes til andre – herunder kolleger i de grønne dialogfora og 'hjemstedskommunen' for det pågældende projekt.

Når projektet når en vis størrelse (mange punkter) bliver URL'en alt for lang, og kan ikke længere læses, så test lige dette inden projektskitsen eventuelt lukkes ned. Hvis URL'en IKKE virker, kan man i stedet downloade en såkaldt *'shape-fil'*.

Det gøres ved at klikke på det lille symbol med den nedadgående pil ude til venstre i skærmbilledet (markeret med stor rød pil på screen-shottet nedenfor):

Den downloadede shape-fil består af en fil-mappe med et antal undermapper, men det er selve fil-mappen, der udgør shape-filen, og den skal blot lagres i sin helhed et passende sted på computeren. Herfra kan den så kopieres og sendes – stadig i sin helhed - til andre brugere, som så kan uploade den ved at klikke på det tilsvarende symbol, men med den opadgående pil (til højre for tegne-symbolet). Man kan også selv gen-uploade den og arbejde videre i den om ønsket.

Specielt for kommunerne, som skal arbejde videre med forslagene, vil det være en kæmpe fordel, om projektskitserne således allerede findes i MARS*, idet de ved at håndtere dem i også Planlægningsmodulet (som kun særligt indviede har adgang til) kan få flere og mere præcise oplysninger om effekterne af de enkelte udtagninger (ud over hvad vi andre kan få ved at bruge Screeningsmodulet således også kvantitative opgørelser af de forventede N- og CO2-reduktioner).

De lokale DOF'ere skal naturligvis ledsage deres forslag med oplysninger om, hvilke fuglemæssige forbedringer, deres skitser forventes at få. Det er nemlig et af de forhold, som hverken Screenings- eller Planlægningsmodulet kan levere på, ligesom det heller ikke formår at kvantificere ændringerne for anden biodiversitet – kun om skitseforslaget ligger inden for et af de områder, universiteterne har udpeget som egnede til opfyldelse af kravet om 30 % beskyttet natur og/eller områder med – i forvejen (!) - høj biodiversitetsscore.

Der er ved en opdatering i maj desværre sket det, at geometrierne i de projektskitser, man indtegner i MARS, får tildelt en mørk, næsten uigennemsigtig farve, så det er på grænsen af det umulige at erkende signaturerne i kortet bag ved. Miljøportalen har imidlertid stillet i udsigt, at det fra næste opdatering, som finder sted 25. juni 2025, vil være muligt at justere transparensen, så man igen kan se signaturerne.

Brug historiske kort til inspiration

MARS'* Screeningsmodul giver adgang til historiske kort, herunder de såkaldte Høje og Lave Målbordsblade, der blev opmålt, tegnet og løbende vedligeholdt i hhv. perioden 1864-1899 og 1901-1957. De giver et vist indblik i nu forsvunden natur, som man så kan tegne skitser efter. Men de er – selv for de Høje Målbordsblades vedkommende – stort set opmålt *efter* de gigantiske

dræningsprojekter blev gennemført – eller i hvert fald er mange afdrænede områder konverteret til landbrugsjord ved de senere opdateringer (som desværre ikke lader sig datere).

Til gengæld arbejder de danske museer p.t. sammen om at skabe et samlet Danmarkskort på basis af de talrige matrikelskort, der udarbejdedes lokalt fra omkring år 1800 – og altså FØR dræningerne for alvor satte ind.

Museernes kortmateriale kan i en foreløbig udgave findes på dette link:
https://www.museumsgis.dk/kort/

Desværre kan man jo så ikke – som tilfældet ellers er det med de Høje og Lave Målbordsbalde – tegne sine projektskitser ind i det (f.eks. ved at følge historiske skel mellem mark og natur), men man må på bedste vis forsøge at overføre indsigter fra de historiske matrikelskort til de nutidige.

Museumsinspektør Peder Dam (en af udviklerne bag museumsgis) har lavet en introduktionsvideo på YouTube, som giver en fortrinlig indføring i brugen af historiske kort:

Den findes her: https://www.youtube.com/watch?v=OVI7YglBkd4

HUSK, at autenticiteten vokser betragteligt, når ny natur foreslås lagt der, hvor den var engang!

Hvilke mål skal vi forfølge?

I det omfang Lokalafdelingerne får sæde i de lokale grønne dialogfora* og/eller får sæde i Kystvandrådene*, er der ud over specifikke, lokale interesser, også nogle overordnede fuglebeskyttelsesinteresser, som lokalafdelingernes repræsentanter må huske at fremføre. De gennemgås i det følgende:

Store, sammenhængende naturområder

Det er DOF's overordnede politik at følge forskernes anbefalinger på naturbeskyttelsesområdet, og her er det gennemgående råd, at biodiversiteten beskyttes og understøttes bedst gennem etablering af store, sammenhængende naturområder – gerne så store, at de kan blive selv forvaltende.

DCE på Aarhus Universitet og CMEK på Københavns Universitet er - baseret på de aktuelle forekomster af truede arter - fremkommet med bud på, hvor DK mest fordelagtigt kan udlægge sådanne store, sammenhængende naturområder.

Senest har Biodiversitetsrådet i et notat af 10.10.2024 samlet disse tidligere bidrag i et fælles forslag, der på to forskellige Danmarkskort dels angiver de områder, som Danmarks biodiversitetsindsats bør målrettes imod, dels områder, der (derudover) kan bidrage til at øge naturindholdet på tværs af Danmark.

Nedenfor er givet et udsnit (med Fyn som eksempel).

Lokalafdelingerne opfordres til at tage afsæt i disse kort ved anbefalinger af, hvor udtagninger af landbrugsjord især bør nyde fremme.

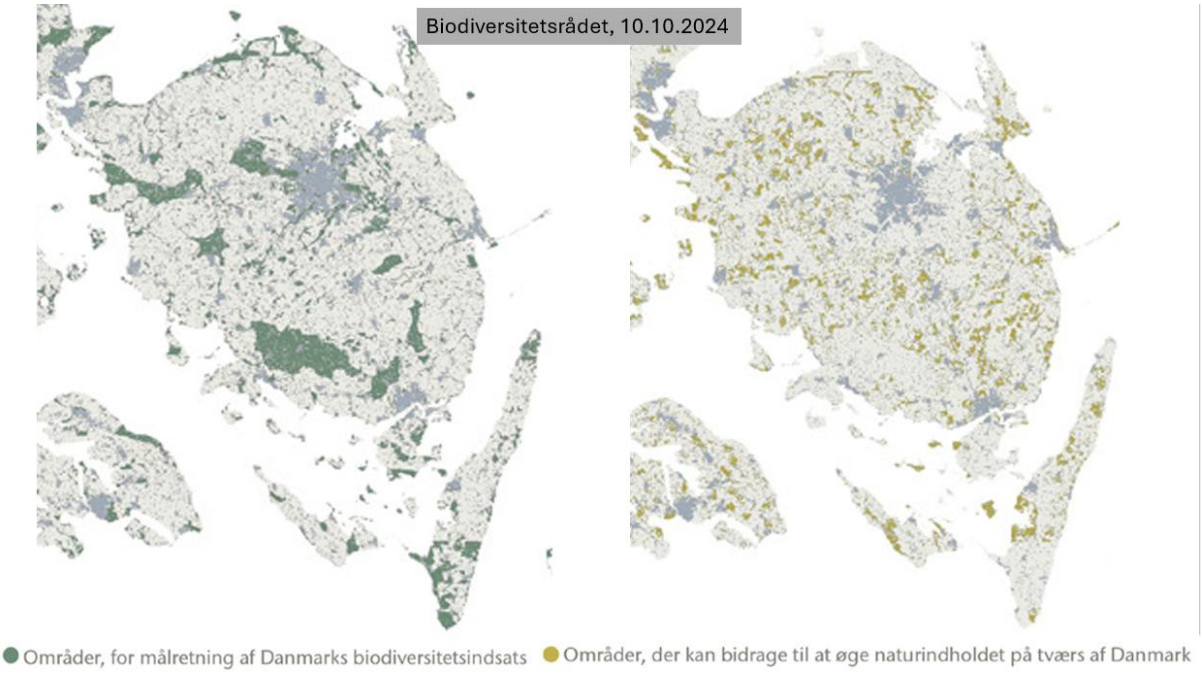
Rapporten (og kortene) præsenterer grundlag for udpegning af store områder der vil sikre 95 % af biodiversiteten. Men det ses samtidig, at der ikke peges på lige så mange områder i Syddanmark som i landet som helhed.

Her peger rapporten på, at der faktisk ligger en særlig opgave for netop Syddanmark i forhold til at gøre en ekstra indsats for oprettelse af natur. Natur der skal virke som trædesten for spredning af dyr og planter m.v. sydfra, efterhånden som klimaforandringerne (varme) skubber den nordlige udbredelsesgrænse mod nord. Et forhold, som 'de sydlige lokalafdelinger' skal være særligt opmærksomme på!

Notatet og kortene er tilgængelige her, og kortene kan desuden klikkes frem i 'MARS*', som dog kun registrerer overlap i f.t. DCE's forslag, men man kan selv klikke f.eks. KU's forslag til 'Store naturområder' ind, og derved danne sig et indtryk af overlap i f.t. disse.

Ved mindre udtag – som f.eks. af kulstofrige lavbundsjorde* - vil det ikke altid være muligt at kombinere med et større sammenhængende naturområde, men her vil det så være vigtigt at få sikret den rette forvaltning af området – se nedenfor.

I april åbnede Biodiversitetsrådet et nyt hjemmesideopslag med deres anbefalinger til en ny biodiversitetslov[1], som – sammen med deres virkemiddelkatalog for biodiversitet[2] – kan give god inspiration til (gen)skabelse af god natur.

Signaturprojekter* som mulig udviklingsvej for store, sammenhængende naturområder

Novo Nordisk Fonden offentliggjorde den 7. februar 2025 en aftale med regeringen om, hvordan fonden vil disponere de 10 mia. DKK fonden har besluttet at supplere den grønne trepartsaftale med. Således tænkes 7,5 mia. DKK anvendt på såkaldte *Signaturprojekter**. Det er projekter, hvor der skabes nye, større sammenhængende naturområder med høj kvalitet eller målrettede kvalitetsforøgelser i eksisterende naturområder samt natur- og produktionsskov.

Af en principaftale med regeringen om anvendelsen af fondens midler fremgår det, at 'Novo Nordisk Fonden ikke planlægger at opkøbe og forvalte arealer, men forventer i stedet at medfinansiere

[1] https://www.biodiversitetsraadet.dk/biodiversitetslov
[2] https://www.biodiversitetsraadet.dk/virkemiddelkatalog

arealomlægningsprojekter via etablerede operatører/fonde med de relevante kompetencer og erfaring.' HUSK at også Fugleværnsfonden kan komme i spil her, f.eks. i partnerskaber med de store fonde, og kontakt dem gerne med ideer.

Det fremgår endvidere, at 'store arealomlægningsprojekter typisk har en lang både planlægnings- og etableringshorisont' og at 'Novo Nordisk Fondens tilgang vil være først at understøtte projekterne, når de er tilstrækkeligt langt i udviklingen lokalt i forhold til konkret realisering og omlægning.'

Vi skal m.a.o. opfatte etablering af Signaturprojekterne, som noget, der løber langt ud over De Lokale Treparters 'afleveringsfrist' med udløbet af 2025.

På kortere sigt planlægger Novo Nordisk Fonden angiveligt 'at støtte udarbejdelse af relevante forprojekter til afklaring af effekter - miljøeffekter, klimaeffekter, natureffekter o.a. - med henblik på efterfølgende prioritering af de arealomlægningsprojekter med størst potentiale'.

Novo Nordisk Fonden har på et møde med repræsentanter fra DOF's ledelse givet udtryk for, at Signaturprojekter skal opfattes som noget meget særligt, herunder at de skal være meget store (skal formentlig opfattes som noget på i hvert fald mere end 1-5.000 ha), at fonden påregner at støtte et begrænset antal (2-4-6-8 stykker), og at de skal udlægges med fokus på helhed og multifunktionalitet i landskabet. Kig på hele landskabet - kig på hele Danmark, siger de.

DOFs strategi i f.t. NNF's signaturprojekter vil være flersidig:

- Signaturprojekter skal opfattes som meget store projekter på ikke under 5.000 ha, og at det er vigtigt – ud over at indtegne den arealmæssige udstrækning -, så også at gennemføre en velfunderet begrundelse for projektet, herunder hvad det må formodes at betyde for fuglelivet, og hvad det kan bidrage med af den multifunktionalitet, som Novo Nordisk Fonden efterlyser (kunne f.eks. være drikkevandsbeskyttelse, rekreative kvaliteter, landskabelige kvaliteter etc. etc.)

- Fra DOF centralt vil vi udpege et begrænset antal områder som forslag til signaturprojekter. Det er endnu ikke besluttet, hvordan disse skal kommunikeres dels til Novo Nordisk Fonden (og evt Ministeren), dels til offentligheden.

- Forslag fra lokalafdelingerne til DOF-prioriterede forslag bedes sendt til Knud Flensted (kn@dof.dk) og Henrik Dissing (henrik.dissing@gmail.com). Tænk i store, sammenhængende områder, der dels rummer vigtige lokaliteter til naturgenopretning, dels har en samlet "fortælling", der kan give gennemslag i lokal og national kommunikation. Denne "fortælling" må gerne blive rammet ind af en fængende titel f.eks. "Naturens Nordsjælland". Disse titler skal ikke anvendes i det lokale arbejde, før DOF har fremsat sit eget, samlede forslag.

- Fra DOF centralt (og under inddragelse af lokalafdelingerne/repræsentanterne i de lokale grønne dialogfora) skal vi samtidig genoplive kataloget over vigtige fugleområder, der bør genoprettes. Kataloget er pt. (ultimo april) under udarbejdelse m.h.p. efterfølgende godkendelse i Naturpolitisk Udvalg, og alle lokale aktører opfordres til at indsende forslag til kataloget til Knud Flensted (kn@dof.dk) og Henrik Dissing (henrik.dissing@gmail.com).

- Det er vigtigt begrebsmæssigt vigtigt at skelne mellem signaturprojekter (der altså er store, samlede områder på mindst 50km2, nok flere hundrede km2) og prioriterede lokaliteter, der ønskes naturgenoprettet (størrelsen 1.-5.000 hektar). For de prioriterede lokaliteter kan der tænkes i et "rent" naturbeskyttelsesformål, mens der for signaturprojekter skal tænkes i mange store og små lokaliteter, naturkorridorer samt rekreative og sundhedsmæssige

dimensioner med mere). Eksempelvis vil et signaturprojektforslag indeholde hele området fra Grenen via Skagen Klitplantage, Hulsig Hede og Gårdbo Sø til Råbjerg Hede, mens en prioritetslokalitet til naturgenopretning vil være Gårdbo Sø.

- Det vil være DOFs primære mål ift signaturprojekter at de bruges til at skabe opmærksomhed om de prioriterede naturgenopretningslokaliteter. Samtidig vil DOF som forening søge selv at blive promoveret gennem at forelægge sit eget, samlede forslag til signaturprojekter.
- Fra DOF centralt skal vi promovere forslagene til signaturprojekter overfor '*etablerede operatører/fonde med de relevante kompetencer og erfaring*' (dvs.de store naturfonde og Fugleværnsfonden – f.eks. i partnerskaber) - ikke mindst under henvisning til den mulige medfinansiering hos NNF.
- *Sideløbende* opfordres DOFs repræsentanter i de lokale grønne dialogfora til at promovere indholdet af jeres forslag til signaturprojekter i de lokale grønne dialogfora, og forsøge at få lirket konturerne af dem ind i de omlægningsplaner*, som byrådene skal vedtage til december - eller i hvert fald sikre, at *kerneområderne* bliver medtaget, så nye signaturprojekter '*vil kunne vokse ud af dem*' (for nu at citere NNF). Bliver DOFs repræsentanter i den forbindelse opmærksomme på yderligere områder eller behov for korrigering af grænser m.v., bør disse straks fremsendes til DOF, så kataloget kan blive opdateret.

Desto mere forarbejde, der kan gøres i de lokale treparter, desto større er sandsynligheden for, at projekterne – igen med NNF's ord - på et tidspunkt når så '*tilstrækkeligt langt i udviklingen lokalt i forhold til konkret realisering og omlægning',* at en '*etableret operatører/fond med de relevante kompetencer og erfaring*' vil vise interesse, og at NNF vil gå ind med medfinansiering!

Men HUSK, at Signaturprojekterne som sådan ikke forventes at skulle ligge klar samtidig med de lokale treparters indstillinger i indeværende år!

Beskyttelse af raste- og overvintringsområder samt genopretning af tidligere vådområder

På to punkter synes de hidtidige forslag til udpegninger, som universiteterne og Biodiversitetsrådet er fremkommet med, at være mangelfulde set i 'fugleperspektiv'. Det gælder således

1. raste- og overvintringsområder for nordfra kommende vand- og rovfugle
2. historiske, nu afvandede vådområder

Det skyldes, at forskernes hidtidige udmeldinger har taget afsæt i ynglende forekomster af sjældne dyr, padder, fugle og invertebrater, samt forekomster af sjældne svampe, laver og karplanter.

Ingen af delen forekommer nødvendigvis på oplagte raste- og overvintringsområder eller afvandede fjorde og søer, der især for sidstnævntes vedkommende ofte vil henligge som dyrkede marker i dag.

Hvad raste- og overvintringsområderne angår rejser formanden for DOFs Naturpolitiske Udvalg, Hans Meltofte i et debatindlæg i DOFT 4/2024 problematikken i f.t. vores internationale beskyttelsesansvar (vi huser for visse arter mere end halvdelen af den samlede flyway-bestand, og flere arter er internationalt rødlistede). Forskere fra CMEK afviser i en kommentar til artiklen, at der er et problem, og finder tværtimod, at den megen fokus på træk- og vintergæster historisk har medført beskyttelse af 'de forkerte arealer' (utvivlsomt med sigte på de Fuglebeskyttelsesområder, der udgjordes af marker, og som blev udlagt p.g.a. træk- og rasteforekomster, men som tidligere

regeringer jo har fjernet med et pennestrøg). Forskernes kommentarer bør ingenlunde afholde DOFs repræsentanter i de lokale grønne dialogfora fra at fastholde fokus på raste- og overvintringspladser (hvor driften eksempelvis ville kunne ekstensiveres og tilpasses fuglenes behov, og hvor skovrejsning vil være uheldig).

DOF har fra centralt hold anmodet om, at de såkaldte IBA-områder (*Important Bird Areas*) bliver gjort tilgængelige som et kortlag i MARS, og Hans Meltofte har udarbejdet en powerpoint-præsentation, som beskriver Danmarks store ansvar i f.t. trækkende og overvintrende vandfugle, som kan rekvireres hos henrik@wejdling.dk til brug i debatten.

Hvad afvandede områder angår opfordres lokalafdelingernes repræsentanter i de lokale grønne dialogfora til at søge støtte i lokalitetsgennemgangen i Keld Hansens 'Det Tabte Land', som også findes i elektronisk form, og hvor det er muligt at søge belæg for potentialerne i en genopretning, ligesom de historiske kortmaterialer i Danmarks arealinfo (høje og lave målbordsblade fra hhv. 1862-1899 – og derfor uden Sønderjylland – og 1901-1971) kan give inspiration til genopretninger af tabt natur. BEMÆRK, at de historiske kort OGSÅ kan klikkes frem i MARS* (det elektroniske værktøj, som er udviklet til brug for de lokale treparters* arbejde).

Endelig giver musernes nye samling af gamle matrikelkort også gode overblik over -tabt natur' (se nærmere ovenfor).

Ved at tage afsæt i historiske kort, underbygges autenticiteten i DOFs forslag, idet vi så kan argumentere for, at vi ønsker 'ny natur' placeret, hvor den var engang.

I DOFs Natursyn og Naturpolitik[3], begge vedtaget af Repræsentantskabet 21.11.2021, kan man orientere sig om foreningens syn på autenticitet og på (gen)etablering af (nye) søer m.v.

I de lokale grønne dialogfora har DOF'ere undertiden oplevet modstand fra bl.a. sportsfiskerside mod etablering af søer i vandløbssystemer, der også tjener som opgangsvande for vandrefisk. Der er indgået aftale mellem DOF og Danmarks Sportsfiskerforbund om, at sådanne uoverensstemmelser bedst afklares på organisationsniveau. I tilfælde af uoverensstemmelser, opfordres DOFs repræsentanter i de lokale grønne dialogfora derfor til at kontakte DOF centralt (Knud Flensted), som herefter tager diskussionen på organisationsniveau. Optimal forvaltning af lavbundsarealer

De kulstofrige lavbundsarealer*, der vil skulle udtages i forbindelse med den forestående arealomlægning, er prædefinerede (skal indeholde >6 % organisk kulstof – til nød 3-6 %), og findes afsat på kortmaterialet i MARS*. Men lokalafdelingerne kan bidrage dels hvad angår afgrænsningen af *randarealerne**, dels hvad angår den *fremtidige forvaltning* af såvel lavbunds- som randarealer*.

Med hensyn til *afgrænsningen af randarealerne**, så vil nogle af dem af hydrogeologiske årsager også være prædestinerede (når grundvandsspejlet hæves i lavbundsarealet, vil det også blive hævet i de tilgrænsende randarealer, og de laveste vil blive ikke-dyrkbare), men der vil – alt afhængig af hvilken ordning, udtagningen foretages efter - være et vist spillerum for afgrænsningen, og lokalafdelingsrepræsentanterne bør bestræbe sig på at udpege de randarealer, det vil være mest fordelagtigt for fuglene at få udtaget. (Se Bilag 7 for eksempel herpå)

[3] DOFs Natursyn og link til Naturpolitikken kan findes her på DOFs hjemmeside: https://www.dof.dk/naturbeskyttelse/dof-s-naturpolitik

Med hensyn til *den fremtidige forvaltning*, så vil ekstensiv afgræsning i så godt som alle tilfælde være at foretrække for fuglene. Om muligt gerne helårsgræsning (med meget lavt græsningstryk), subsidiært ekstensiv sommergræsning med sen udbinding (af hensyn til jordrugende fugle).

Generelt bør rejsning af produktionsskov eller etablering af VE-anlæg undgås på såvel kulstofrige lavbundsarealer* som randarealer.

De Lokale Grønne Treparter vil utvivlsomt blive mødt med ønsker om anvendelse af lavbunds- og randarealer til allehånde produktionsformål - ud over de allerede nævnte således eksempelvis elefant- og proteingræsdyrkning samt energiskov i forskellige afskygninger. Uanset hvad bør lokalafdelingerne her tale for, at udtagne arealer - det være sig lavbunds- eller andre - skal 'startes fra 0' og overlades til fri succession, evt. understøttet af store græssere.

Til støtte for argumentationen for valg af den rette forvaltningsform for de udtagne arealer, har TaskForcen udarbejdet et simpelt afkrydsningsskema (i et regneark), hvor det ud fra lokalkendskab og kendskab til de forskellige fuglearters præferencer, er muligt at afkrydse hvilke arter af rødlistede fugle og/eller fugle, omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I (som DK har særligt ansvar for), der vil kunne nyde fremme ved forskellige forvaltningsformer. Regnearket med navnet 'GT- DOF støtteredskab til fuglelister' kan downloades fra pub.dof.dk under 'Notater' (klik på 'Senest tilføjet').

Støtteredskabet kan også benyttes til opgørelse af, hvilke arter, der forventeligt vil nyde fremme af alle mulige andre projektskitser, herunder også Signaturprojekter.

DOFs vægtning af kvælstofretention

Med offentliggørelsen af de nye kvælstofretentionskort* i månedsskiftet april/maj vil der ganske givet opstå et endnu større fokus på udtagning af lavretentionsområder, der nu kan identificeres – næsten – på markblokniveau.

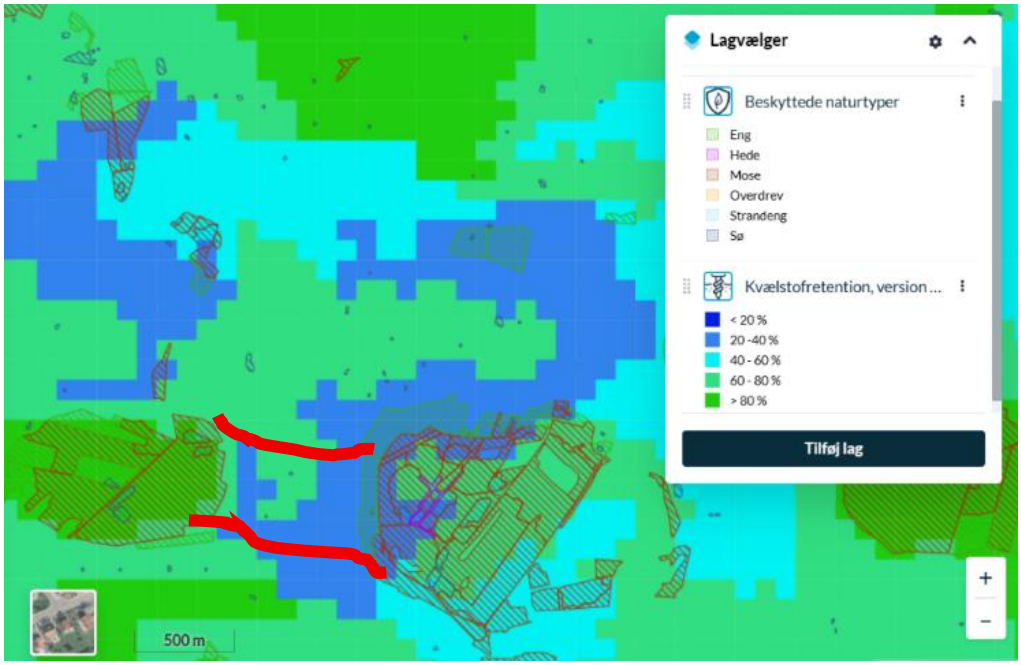
Kvælstofretentionskortene* bliver helt sikkert en stærkt drivende faktor for ikke mindst landbrugsorganisationerne, som jo lever under den konstante trussel om udløsning af den skærpede miljøgaranti*, som vil udløse markregulering* - helt ned til braklægningspunktet* - i 2027, hvis det ikke lykkes at få udtaget nok jord med høj udvaskning i første runde (altså de lokale treparter).

Fra en aktiv DOF'er i kystvandrådet* for Limfjorden, som jo har eksisteret i flere år, får vi at vide, at da det første retentionskort* dukkede op, blev landbrugets repræsentanter langt mere resultatorienterede, og det samme vil forventeligt ske nu

DOFs opgave bliver generelt at holde fanen højt over at den grønne trepart OGSÅ skal bidrage til sikring af i alt 20 % beskyttet natur i Danmark (og ikke *kun* kvælstof- og CO2-reduktion).

Vi kan til gengæld bruge retentionskortet til at lokalisere oplagte bro-bygninger mellem større naturområder, hvor lavretentionsområder ved udtagning kan blive til sammenknyttende natur.

Nedenfor er vist et eksempel, hvor udtagning af 33 ha lavretentionsjord (udtaget til f.eks. permanent ekstensivering) vil kunne bygge bro mellem to store moseområder (beskyttet natur) et sted på det sydlige Sjælland.

Et eksempel på, hvordan et lav-retentionsområde kunne blive til en bro ml. to naturområder.

Minivådområder* er sjældent løsningen

Minivådområder* er små, kunstigt anlagte bassiner, hvor drænvand fra et større opland tilbageholdes i en periode, så en del (estimeret i gennemsnit 22 %) af drænvandets indhold af kvælstof omsættes til frit, atmosfærisk kvælstof, som damper af. Minivådområder er tekniske anlæg – ikke mindst grundet den store kvælstof- og fosforbelastning, men også p.g.a. deres ringe størrelse og rektangulære, fladbundede design og tekniske installationer – og har ringe eller ingen naturværdi. De har en høj N-effekt/ha, men også, en høj pris pr. kg N, og et dårligt samspil med andre virkemidler.

Ikke desto mindre er de en eftertragtet løsning for landbruget, da de har et lavt arealforbrug i forhold til udtag af arealer med tilsvarende reduktionspotentiale, og det er et kort, der ofte trækkes fra landbrugets side i de aktuelle lokale trepartsforhandlinger.

DN har udarbejdet et særdeles grundigt notat om minivådområder*, som de har stillet til rådighed også for DOFs medlemmer af de lokale grønne dialogfora, og det kan rekvireres hos henrik@wejdling.dk.

Der er kun ganske få situationer, hvor minivådområder* *måske* kan have en berettigelse, anfører DN, som opridser følgende situationer:

- I kystvandoplande, hvor det er svært at finde plads til større vådområder.
- Hvor jordprisen er høj og det derfor er dyrt at udtage landbrugsjord eller anvende andre fladebaserede virkemidler
- Hvor indsatsbehovet er lavt til moderat. I princippet skal minivådområder* bruges med stor omtanke i kystvandoplande, hvor kravet til reduktion af kvælstofudledningen er større end effekten af et minivådområde* som er 22 %.
- Opstrøms fosforfølsomme søer, med forventet væsentlig fosforudledningen fra drænoplandet.
- Hvis der er behov for at mindske nitratindholdet i drænvand, inden dette når en ådal, hvor der er rigkær eller andre kvælstoffølsomme naturtyper. Her kan minivådområder*

understøtte et vådområde, men grundet den høje pris pr. kg N, bør det dog undersøges, om kvælstoffet kan fjernes på andre og billigere måder, f.eks. med afbrudte dræn inden det når ådalen.

Det er vigtigt, at DOF også er kritisk overfor minivådområder, der falder indenfor ovennævnte undtagelsestilfælde, og at DOF lokalt direkte modarbejder alle andre forslag til minivådområder*.

Minivådområder må som udgangspunkt ikke stå i vejen for realiseringen af andre indsatser under den grønne trepart og er ikke "bare" en lille ting. Og derfor skal det tilgås seriøst.

Det må være et krav, at ansøger foretager tekniske forundersøgelser og giver en beskrivelse af anlægget, så der foreligger en projektbeskrivelse af et konkret anlæg og anlægget er entydigt defineret.

Udover respekten for de øvrige indsatser under den grønne trepart, kan minivådområder kun etableres indenfor rammerne (og den administrative praksis) af den øvrige lovgivning i det åbne land (eksempelvis beskyttelseslinier). De landskabelige konsekvenser skal analyseres. Påvirkningen af omgivelserne skal ses i lyset af at der er tale om midlertidige anlæg. Tilsammen forhold der skal vurderes og begrundes i den sagsbehandling, som skal foretages at den kompetente myndighed.

BEMÆRK at man i MARS mødes med en såkaldt 'demarkation'*, hvis der i en projektskitse indgår et areal omfattet af et minivådområde* (med tilhørende opland), hvortil der er givet tilsagn. Det er DOFs holdning, at man desuagtet skal indgive sit projektforslag, eftersom minivådområdernes tilsagnsperioder* kun er 10 år med mulighed (men ikke garanti) for forlængelse, og der i øvrigt kan være rigtig mange gode grunde til, at det pågældende areal bør indgå i en varig udtagning. Projektskitsen skal blot ledsages af en forklarende tekst, der præciserer, hvorfor demarkationen* er negligeret.

Skovrejsning på jorde med stor kvælstofudvaskning må ikke ske på bekostning af biodiversitet

Det fremgår af aftalerne, at den tilskudsordning, som er aftalt til rejsning af i alt 250.000 ha privat skov, vil blive målrettet områder, hvor der er et særligt behov for at mindske kvælstofniveauet, og i den bekendtgørelse om tilskud til skovrejsning, der netop nu er i støbeskeen[4], tillægger lavretentionsområder fortrinsret ved uddelingen (men undtager dog lavbundsjorde med > 6 pct. kulstofindhold for tilskud til skovrejsning – og her har DOF foreslået grænsen sænket til 3 pct.).

Lokalafdelingerne må påse, at den nye tilskudsordning ikke fører til uhensigtsmæssig rejsning af især produktionsskov på f.eks. randarealer omkring kulstofrige lavbundsjorde* eller andre steder, hvor skovrejsningen vil være til ugunst for det åbne lands fugle, herunder træk- og vintergæster af vandfugle.

Rejsning af urørt skov ved selvgroning

Der skal etableres i alt 100.000 ha urørt skov (80.000 ha privat og 20.000 ha statslig), og det er DOFs holdning, at det så vidt muligt bør ske ved selvgroning og under påvirkning af store græssere. Det vil tage adskillige generationer, men til gengæld vil de skovlandskaber, der opstår på denne måde, komme til at indeholde langt større biodiversitet med lysåbne partier afløst af krat og egentlig skov. Det er usikkert (se dog nedenfor vedr. de første overvejelser), om de tilskudsordninger, der vil blive etableret til etablering af privat urørt skov, åbner op herfor, men så må lokalafdelingerne arbejde for,

[4] Se evt. høringsmaterialet vedr. tilskud til skovrejning her: https://hoeringsportalen.dk/Hearing/Details/69946

at andre udtagne arealer, som ejerne kompenseres for, eller som overtages af det offentlige, udlægges til fri succession under påvirkning af store græssere. Den statslige, urørte skov vil ikke være afhængig af tilskud, og her burde selvgroning være en selvfølge.

SGAV har haft et forslag til tilskudsordning for skovrejsning i høring (se note 4 nedenfor), og de væsentligste elementer er følgende:

- Der er ikke noget krav til selve *plantetallet*, men skoven skal tinglyses som fredskov, og det plejer – jf. vejledningen herom – at indebære krav om 2.500 træer pr. ha. Til gengæld foreslås 50 % accepteret udlagt som lysåbent område, f.eks. med ekstensiv græsning og/eller naturlig tilgroning – eventuelt assisteret tilgroning.
- Der tænkes afsat midler til rejsning af i størrelsesordenen 8.700 ha (eller knap 1/3 af det samlede, private skovrejsningsareal).
- Der ydes kun tilskud til arealer på 1 ha eller derover, og arealet skal forud have været dyrket landbrugsjord.

Se i øvrigt ovenfor vedr. prioritering af skovrejsning på lav-retetionsområder.

Selvreproducerende græssere i urørt natur

I DOFs Naturnationalparkgruppe har behovet for selvreproducerende græssere været drøftet (på baggrund af Naturstyrelsens anmodning om synspunkter herpå i en af Naturnationalpark-bestyrelserne).

DOFs Naturnationalparkgruppe er i den forbindelse fremkommet med nedenstående udtalelse, som også vil kunne fremføres i de lokale grønne dialogfora:

- Fra udlandet ved vi, at mange fuglearter reagerer positivt på genudsætning af store planteædere i større landskaber, som det f.eks. er kendt fra Tyskland og England, hvor fuglebestandene af mange truede og sjældne fugle har reageret positivt (f.eks. Döberitzer og Oranienbaum Heide i Tyskland og Knepp Castle i England). Vi vil derfor forvente, at mange fugle vil reagere positivt på fluktuerende bestande af store dyr.

- Vi ved endnu meget lidt om, hvordan fugle på vores breddegrader reagerer på landskaber med fluktuerende flokke at store planteædere med naturlig adfærd, herunder mulighederne for at reproducere sig. En positiv konsekvens af reproducerende dyr bliver dermed muligheden for at studere og blive klogere på fuglenes reaktion og på, hvordan mere vild natur påvirker fuglelivet.

- Vi ved, at rigtigt mange mennesker holder af at opleve store dyr i naturen. Med reproducerende dyr får man muligheden for indblik i hele dyrets liv og adfærd og det vil således højne naturoplevelsen for de besøgende.

Økologisk infrastruktur i produktionslandskaber

Trepartsaftalerne synes at overlade de områder, der ikke udtages, til mere eller mindre ureguleret landbrugsdrift. Lokalafdelingsrepræsentanterne må derfor i de lokale dialogfora bag Den Lokale Trepart* og i Kystvandrådene* huske at gøre opmærksomme på behovet for etablering og beskyttelse af økologisk infrastruktur også i produktionslandskaberne, således som det fremgår af Biodiversitetsstrategien (afsnit 2.2.2.), ligesom også den nyligt vedtagne Naturgenopretnings-forordning stiller krav om øgning i indeksene for landbrugslandsfugle og bestøvere – hvilket forudsætter øget økologisk infrastruktur (som så samtidig vil gavne såvel bestøvningen som den

biologiske kontrol med skadevoldere – begge dele med mindre behov for pesticidanvendelse til følge).

Multifunktionel drikkevandsbeskyttelse/Grundvandsparker

Aftalen om implementering af Et Grønt Danmark indebærer, at der skal rejses 20.000 ha urørt statsskov på drikkevandsinteresseområder (det vil sige de områder, hvor infiltreringen af det grundvand, som siden bliver til drikkevand*, finder sted, og som ofte ligger langt fra selve boringerne).

Miljøstyrelsen har påbegyndt en systematisk kortlægning af disse infiltrationsområder (med Fyn som pilotprojekt, hvor kortlægningen nu er afsluttet – se også under Drikkevand* i Ordbogen). Det forventes, at det samlede behov for beskyttede infiltrationsområder vil nå i størrelsesordenen 200.000 ha. I MARS kan p.t. alene klikkes de gældende MST-kort over drikkevandsinteresseområder frem, og det forventes ikke, at den detaljerede kortlægning af sårbare infiltrationsområder vil være tilendebragt i de lokale grønne treparters levetid.

DN, DOF, Friluftsrådet, Økologisk Landsforening og vandforsyningsselskabernes organisationer m.fl. har indledt et samarbejde om udbredelse af tanken om såkaldte 'Grundvandsparker', som forvaltes med det primære formål at sikre den fremtidige grundvandsdannelse mod nedsivende miljøfremmede stoffer, men under samtidig inddragelse af hensynene til biodiversitet og rekreation.

Lokalafdelinger opfordres til at gå aktivt ind i dette samarbejde, f.eks. med DN's lokaldelinger, og bidrage til, at der i de Lokale Treparter* indtænkes samtidige hensyn til drikkevandsbeskyttelse*, biodiversitet og rekreative hensyn i sådanne fortrinsvis bynære 'Grundvandsparker', hvor der også vil være plads til økologiske jordbrug* (dog måske med undtagelse af visse kvælstof-belastede grundvandsområder) SGAV har sendt forslag i høring til ændring af tilskudsordningen til økologisk jordbrug, som vil fjerne begrænsningen om, at der ikke kan gives tilskud i områder, hvor pesticidforbrug er forbudt – netop for at initiere til etablering af økologisk jordbrug på grundvandsinfiltrationsområder..

Flere vandforsyningsselskaber har rettet henvendelse til DOF om muligt samarbejde, og der etableres kontakt til de relevante lokalafdelinger/treparts-frivillige i den takt, de indkommer.

Derudover gennemførte organisationerne bag 'Grundvandspark-tanken' den 21.03.2025 en konference herom på Christiansborg, hvor det bl.a. blev tydeligt, at mens Miljøministeren gerne så den igangværende ny-kortlægning af følsomme indvindingsområder tilendebragt inden man påbegynder udlægning af egentlige grundvandsparker, så var (især de større) vandforsyningsselskaber, som allerede selv har fået kortlagt deres væsentligste, følsomme infiltrationsområder, meget opsatte på at komme i gang og at få Grundvandsparkerne til at blive en integreret del af den igangværende lokale trepart.

DOFs repræsentanter i de lokale grønne dialogfora opfordres derfor til – såfremt de ikke allerede har fået udspil herom fra de lokale vandforsyningsselskaber - at gøre sig bekendte med, om selskaberne råder over sådanne kortlægninger, og i givet fald forsøge at bringe dem i spil – selvfølgelig gerne med et *tvist* af fugl (f.eks. gennem forsumpning af (elle)skov, vådgøring af enge og pesticidforbud på marker, i haver og i grønne områder. DOFs ultrakorte ppt fra konferencen herom kan rekvireres til fri afbenyttelse hos henrik@wejdling.dk.

Inddragelse af Fugleværnsfonden

Lokalafdelingsrepræsentanterne i de lokale, grønne dialogfora opfordres til hele tiden at have Fugleværnsfonden i baghovedet i arbejdet med at skabe mere biodiversitet i trepartsarbejdet.

Det kan f.eks. være med afsæt i de allerede eksisterende reservater, som ved udvidelse ud over tilgrænsende dyrkningsjorde *både* vil kunne bidrage med N- og CO_2-reduktion (hvis lavbund*) *og* med markant øgning af biodiversiteten gennem optimeret drift og forvaltning af arealerne.

Netop tilbuddet om at drifte arealerne i al fremtid (med den ekspertise fonden har opnået gennem sit lange virke) vil være attraktivt for de parter, der ellers kunne forventes at ville hænge på opgaven (f.eks. kommunerne og Naturstyrelsen), ligesom ikke mindst det, at fonden er parat til at overtage arealerne mod betaling, vil være et væsentligt aktiv for kommunerne og sidenhen Danmarks Grønne Arealfond*, når de skal få det store puslespil i f.m. omlægningsplanernes* realisering til at gå op.

Fugleværnsfonden har fra sin side en interesse i at polstre sine eksisterende arealer, herunder beskytte dem mod indsivende næringsrigt vand, og på de reservater, hvor fonden allerede har gjort sig sådanne overvejelser, vil fondens sekretariat rette henvendelse til de relevante DOF-repræsentanter i de lokale grønne dialogfora – ligesom repræsentanterne også opfordres til af egen drift at kontakte fondens sekretariat, hvis de har gjort sig tilsvarende overvejelser.

Ud over de eksisterende reservater, har Fugleværnsfonden også en strategisk interesse i at etablere reservater i områder af landet, hvor den i dag er svagt repræsenteret. Også her er sekretariatet stærkt modtagelige for input.

HUSK derfor *også* at tænke forslag og ideer til nye reservater ind i det lokale trepartsarbejde, selvfølgelig efter forudgående konsultation af Fugleværnsfonden.

Den daglige kontakt til Fugleværnsfonden er, når det handler om den grønne trepart:

Forstkandidat og naturforvalter Laura Sprehn,

mail: ls@fuglevaernsfonden.dk

tlf.: 2449 0908.

Tidslinje – *hvem, hvad, hvornår?*

Statens opgaver er angivet med rødt, kommunernes med blåt, og lokalafdelingernes med grønt

Passerede milepæle pr. 1. juni 2025

– Den 20.12.2024 offentliggjordes indsatsbehov for kvælstof via høring af vandområdeplanerne. Heraf fremgår, hvilke vandoplande, der er mest udsatte, men disse er grupperet i .

– I januar 2025 var det planen at det opdaterede kort over potentialet for udtagningen af lavbundsjorder* skulle have været udmeldt til de 23 lokale treparter* og de 98 kommuner, men det ses ikke at være sket. I MARS* kan man fortsat se det eksisterende lavbundskortmateriale.

– I januar/starten af februar 2025 sendtes en startpakke til de lokale treparter* og til kommunerne med kvælstofindsatsbehov og potentiale for lavbund*, vejledning til, hvordan de hver især kan komme i gang med opgaven, en milepælsplan for 2025, introduktionsmateriale til MARS* og en guide til, hvor der kan hentes hjælp.

– Ultimo januar 2025 lanceredes det IT-værktøj, MARS*, som kommunerne og de lokale treparter skal udarbejde omlægningsplaner i.

– Senest den 1. februar 2025 skulle kommunerne meddele Ministeriet for Grøn Trepart og KL hvilken kommune, der varetager hhv. formandskabet og sekretariatsbetjeningen af den lokale trepart* for hver af de 23 lokale treparter. Se Bilag 1 herfor. Efterfølgende er der udpeget forpersoner for samtlige treparter (se Bilag 2).

– Senest den 1. februar 2025 skulle kommunerne have oprettet den lokale trepart*, inkl. udpegning af deltagere fra DN og L&F, ligesom Naturstyrelsen skulle udpege repræsentanter. (Se Bilag 3, 4 og 5 for hhv. DN's, L&F's og Naturstyrelsens repræsentanter).

- Inden 10. januar skulle DOFs Lokalafdelinger have fundet repræsentanter til de lokale grønne dialogfora for de grønne repræsentanter i lokale treparter*, som DN's repræsentanter er opfordret til at oprettet inden for deres respektive områder.

- Primo 2025 åbnedes for ansøgning om at komme i betragtning som kystvandråd i 2025-2027, således at kystvandrådene kunne nedsættes i første kvartal 2025.

- I første kvartal 2025 skulle kommunerne (om ønsket) ansøge om tilskud til oprettelse af kystvandråd.

- I takt med at kommunerne oprettede kystvandråd, opfordredes lokalafdelingerne til at finde repræsentanter til disse. Det kunne – endda måske med fordel – være de samme repræsentanter, som dem, der udmeldes til de lokale grønne dialogfora bag de grønne repræsentanter i den eller de lokale trepart(er).

- *Bemærk*, at *Statusmodulet* i MARS* pr. 18. marts 2025 er blevet *delvist* åbnet for offentligheden, således at man på områdeplan kan følge udviklingen i reduktionsbestræbelserne på N og CO2, samt skovrejsningsområdet (men man kan *ikke* se de enkelte projekter i kortmaterialet). Se uddybende i Ordbogen.

– I starten af maj 2025 offentliggjordes et opdateret retentionskort*, ligesom et braklægningspunkt* ift. Markregulering forventes i første halvår 2025. Retentionskortet er gjort tilgængeligt i Screeningsmodulet i MARS* ved opdateringen af den 15. maj 2025, hvor der også

indsattes en effektberegner (af N- og CO2-reduktion) ved de foreslåede projektskitser, hvis man vælger en af de nu ligeledes indsatte ordninger. Effektberegneren for Minivådområder regner helt i skoven (opfatter formentlig hele projektskitsen som et Minivådområde) og SGAV er anmodet om at redegøre nærmere herfor. I forbindelse med opdateringen blev signaturforklaringerne til de valgte kortlag automatisk genereret (skulle tidligere fremkaldes separat).

Kommende milepæle

2025:

- Lokalafdelingernes repræsentanter i de lokale grønne dialogfora bag de grønne repræsentanter i lokale treparter* samt lokalafdelingernes repræsentanter i Kystvandrådene* skal så tidligt i forløbet som muligt gøre sig fortrolige med brugen af de opdaterede retentionskort*, herunder brugen af screeningsmodulet i MARS*, der er tilgængeligt for offentligheden. Intromateriale i form af link til et webinar, som SGAV har gennemført om brugen af MARS generelt, har været rundsendt til mailgruppen bestående af DOFs repræsentanter i de lokale grønne dialogfora, men der foreligger specifikt materiale om brugen af retentionskortene.

- 25. juni 2025 er bebudet en opdatering af MARS*, som på bl.a. DOFs foranledning vil gøre det muligt at justere transparensen i projektskitser, så man som tidligere igen vil kunne se signaturerne i baggrundskortet inden for projektskitsen – en væsentlig forudsætning for at kunne designe meningsfulde udtagninger!

– Senest 1. juli 2025 skal den lokale trepart* have oprettet de første skitseprojekter og være i færd med at udarbejde omlægningsplaner i it-systemet MARS*.

– Senest i december 2025 skal kommunalbestyrelserne principvedtage arealomlægningsplanerne*.

De følgende år:

2026:	Der er ikke udmeldt nogen formelle milepæle i 2026, men det antages, at de lokale grønne treparter vil skulle fortsætte deres arbejde, herunder bidrage til de justeringer, af omlægningsplanerne, som ganske givet vil blive nødvendige i takt med at kommuner om omlægningskonsulenter støder på uoverskuelige barrierer for disses realisering.
2027:	Den særlige miljøgaranti* træder i kraft, og jorde, der giver anledning til kvælstofudvaskning – men som IKKE er udtaget ad frivillighedens vej – får pålagt markregulering (sænkede kvælstofnormer til braklægningspunktet*), hvilket formentlig vil øge interessen for yderligere udtagninger. Lokalafdelingerne påser i den forbindelse muligheder for udvidelse af naturområder.
2028:	Lavbundsarealer, der ikke er udtaget, pålægges CO_2e-afgift* og udgår derfor formentlig af produktion. Lokalafdelingerne påser også her mulighederne for udvidelse af naturområder.

Referencer

Aftale om et Grønt Danmark (juni, 2024)

Aftale om implementering af et Grønt Danmark (november, 2024)

Second opinion - Evaluering af det faglige grundlag for kvælstofindsatsen, september 2024

Faktaark om Second opinion

Rammeaftale mellem Ministeriet for Grøn Trepart og KL om kommunernes opgaver i omlægningsindsatsen i medfør af Aftale om et Grønt Danmark og Aftale om Implementering af et Grønt Danmark 478,1 KB PDF

Faktaark over hovedbudskaber i aftalen om implementering af et Grønt Danmark:

- Lokale treparter
- Omlægningsplaner
- Kystvandråd
- Milepæle
- Kommunernes Værktøjskasse
- Opfølgning og fremdrift

Høringsmateriale, vandområdeplaner

Høringsbrev	118,171 kB
Genbesøgsnotat	177,056 kB
Udkast til vandområdeplaner 2021-2027 (genbesøg)	5,108 MB
Udkast til bekendtgørelse om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter	11,196 MB
Udkast til bekendtgørelse om miljømål for overfladevandområder og grundvandsforekomster	23,865 MB
Udkast til bekendtgørelse om fastlæggelse af miljømål	678,613 kB
Udkast til bekendtgørelse om overvågning	1,000 MB
Udkast til bekendtgørelse om vandområdedistrikter og hovedvandoplande	452,646 kB
Udkast til vejledning til bekendtgørelse om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter	512,559 kB
Udkast til miljørapport for ændringer til vandområdeplanerne 2021-2027	593,144 kB

Høringsliste	119,080 kB

Se også bilaget 'Ord & Begreber i Det Grønne Treparts-arbejde.'

Bilagsoversigt

1: De 23 lokale treparter og deres inddeling i 10 grupper

2: De af kommunalbestyrelserne udpegede politiske forpersoner for de 23 lokale treparter

3: DN's repræsentanter i de 23 lokale treparter

4: Landbrug & Fødevarers repræsentanter i de 23 lokale treparter

5: Naturstyrelsens repræsentanter i de 23 lokale treparter

6: DOF-Nordjyllands erfaring med kortlægning i Vest-Himmerland Kommune

7: Erfaringer fra DOF-Nordsjælland, som er startet med lavbundsarealer

Bilag 1: De 23 lokale treparter og deres inddeling i 10 grupper

Formands- og sekretariatskommuner for de lokale treparter

Pr. 31. januar 2025

Gr.	Lokal trepart	Formands- og sekretariatskommune	Ankerkommune for de 10 samarbejder
1	1.1 Nordlige Kattegat, Skagerak	Hjørring	Hjørring
2	1.2 Limfjorden	Limfjordsrådet[1] og Limfjordssekretariatet (forankret i Aalborg Kommune)	Limfjordssekretariatet
	1.3 Mariager Fjord	Mariagerfjord	
3	1.4 Nissum Fjord	Holstebro	Holstebro
4	1.5 Randers Fjord	Silkeborg formandskom.[1] / Viborg sekr.	Viborg
	1.6 Djursland	Syddjurs	
	1.7 Aarhus Bugt	Aarhus	
	1.9 Horsens Fjord	Horsens	
5	1.8 Ringkøbing Fjord	Ringkøbing-Skjern	Ringkøbing-Skjern
6	1.10 Vadehavet	Vejen	Vejen
	4.1 Kruså-Vidå	Aabenraa	
7	1.11 Lillebælt/Jylland	Vejle	Assens
	1.12 Lillebælt/Fyn	Assens	
8	1.13 Odense Fjord	Odense formandskom. / Kerteminde sekr.	Kerteminde
	1.14 Storebælt	Kerteminde	
	1.15 Det Sydfynske Øhav	Svendborg	
9	2.1 Kalundborg	Kalundborg	Holbæk (FS Sjælland Nord)
	2.2 Roskilde Fjord og Isefjord	Lejre	
	2.3 Øresund	Fredensborg	
	2.4 Køge Bugt	Køge	
10	2.5 Smålandsfarvandet	Næstved	Næstved (FS Sjælland Syd, Øerne og Bornholm)
	2.6 Østersøen	Vordingborg	
	3.1 Bornholm	Bornholm	

Bilag 2: De af kommunalbestyrelserne udpegede politiske forpersoner for de 23 lokale treparter

Lokal trepart	Formandskommune	Navn	Parti	Konstituering
1.1 Nordlige Kattegat, Skagerak	Hjørring Kommune	Søren Homann	C	Konstitueret
1.2 Limfjorden	Vesthimmerlands Kommune	Henrik Dalgaard	C	Konstitueret
1.3 Mariager Fjord	Mariagerfjord Kommune	[Jens Riise Dalsgaard]	[A]	18. marts
1.4 Nissum Fjord	Holstebro Kommune	Karsten Filsø	F	Konstitueret
1.5 Randers Fjord	Silkeborg Kommune	Rune Kristensen	A	Konstitueret
1.6 Djursland	Syddjurs Kommune	Kim Lykke Jensen	F	Konstitueret
1.7 Aarhus Bugt	Aarhus Kommune	Nicolaj Bang	C	Konstitueret
1.8 Ringkøbing Fjord	Ringkøbing-Skjern Kommune	Ole Nyholm Knudsen	V	Konstitueret
1.9 Horsens Fjord	Horsens Kommune	Rikke Christensen	B	Konstitueret
1.10 Vadehavet	Vejen Kommune	Vagn Sørensen	V	Konstitueret
1.11 Lillebælt/Jylland	Vejle Kommune	Søren Peschardt	A	Konstitueret
1.12 Lillebælt/Fyn	Assens Kommune	Ib W. Jensen	V	Konstitueret
1.13 Odense Fjord	Odense Kommune	Tim Vermund	A	Konstitueret
1.14 Storebælt	Kerteminde Kommune	Heino Salling	Ø	Konstitueret
1.15 Det Sydfynske Øhav	Svendborg Kommune	Jesper Kiel	Ø	Konstitueret
2.1 Kalundborg	Kalundborg Kommune	[Jakob Beck Jensen]	[V]	19. marts
2.2 Isefjord og Roskilde Fjord	Lejre Kommune	Grethe Nørtoft Saabye	C	Konstitueret
2.3 Øresund	Fredensborg Kommune	Hanne Berg	F	Konstitueret
2.4 Køge Bugt	Køge Kommune	[Marie Stærke]	[A]	28. marts
2.5 Smålandsfarvandet	Næstved Kommune	Cathrine Riegels Gudbergsen	V	Konstitueret
2.6 Østersøen	Vordingborg Kommune	Martin Graff Jørgensen	F	Konstitueret
3.1 Bornholm	Bornholms Regionskommune	Jacob Trøst	C	Konstitueret
4.1 Vidå-Kruså	Aabenraa Kommune	Erik Uldall Hansen	A	Konstitueret

Bilag 3: DN's repræsentanter i de 23 lokale treparter

1.1. Nordlige Kattegat og Skagerak:
Asger Nielsen, DN Frederikshavn. naturasger@gmail.com 51813436
Arnold Simonsen, DN Hjørring hjoerring@dn.dk

1.2. Limfjorden
Gorm Wæhrens, DN Skive-Salling gtw@c.dk 29820010
Thorkild Kjeldsen, DN Aalborg thorkild.kjeldsen@mail.tele.dk 20728850

1.3. Mariager Fjord
Steffen Elmose, DN Mariagerfjord steffenelmose2@gmail.com 26852035
Søren Kjær, DN Mariagerfjord skjvejleamt@hotmail.com 21125708

1.4 Nissum Fjord
Johan S Madsen, DN Lemvig johanfacius@gmail.com 40443879
Flemming Kofoed, DN Holstebro flemming.kofoed@gmail.com 42308020

1.5. Randers Fjord
Michael Dickenson, DN Viborg dofdick@mail.dk 40171705
Hanne Wind-Larsen, DN Favrskov h.windlarsen@gmail.com 30646586

1.6. Djursland
Asger Meulengracht Olsen, DN Syddjurs asger.olsen@gmail.com 60929812
Lone Bording Jensen, DN Norddjurs lonebording@hotmail.com 31531424

1.7. Aarhus Bugt
Sebastian Jonshøj, DN Aarhus jonshoej@gmail.com 61603401
Anne Lund, DN Aarhus anne.lund.brabrand@gmail.com 60241806

1.8. Ringkøbing Fjord
Morten Lund Hansen, DN Ringkøbing-Skjern mortenh.dn.rksk@gmail.com 51350560
Michael Beck-Hansen, DN Ringkøbing-Skjern hjoerring@dn.dk 40555001

1.9. Horsens Fjord
Henry Lind, DN Odder henry.dhf@gmail.com 50 19 47 51
Anni Jakobsen, DN Horsens blaaballon@outlook.dk

1.10. Vadehavet
Birgit Brink Lorenz, DN Vejen bbrinklorenz@gmail.com 21 19 14 10
Carsten Krogh, DN Fanø krogfisker@gmail.com 22670060

1.11 Lillebælt – Jylland
Kim Quist, DN Haderslev kim@jordbrugsfond.dk 40360309 Birgitte Marcussen, DN Sønderborg birgittemarc@gmail.com 23 20 93 57

1.12. Lillebælt – Fyn
Camilla Mehl-Ludvigsen, DN Assens camilla@mehl-Ludvigsen.dk 20 78 07 64
Niels Riis, DN Odense niels.riis@mail.dk 23 10 82 50 Odense Fjord

1.13. Odense Fjord
Henrik Mørup-Petersen, DN Odense hmorup@mail.tele.dk 24635934
Kjeld Sandby Hansen, DN Odense kjeld.sandby@hotmail.com 40407843

1.14. Storebælt
Erik Højkær Larsen, DN Nyborg d182567@dadlnet.dk 61717765 Mogens Ribo Petersen, DN Kerteminde Riboone@gmail.com 21681535

1.15. Det Sydfynske Øhav
Ella Maria Bisschop-Larsen, DN Svendborg naturasger@gmail.com 20402310
Henrik Reinvaldt, DN Langeland hjoerring@dn.dk 40593393

2.1. Kalundborg
Susanne Ladefoged, DN Kalundborg ladefoged@ladefoged.nu 22 38 88 58 Erling Brock Jakobsen, DN Kalundborg erbrockjak@me.com 40611701

2.2. Isefjord og Roskilde Fjord
Kirsten Flemming Hansen, DN Halsnæs Kirstenflemming@icloud.com 2140 3834

2.3. Øresund
Jacob Munk, DN Gentofte jacob@munk.mail.dk 26343610
Therese Holter, DN Allerød holtertherese@gmail.com 2024 6760

2.4. Køge Bugt
Stine Cortzen, DN Køge scortzen@gmail.com 22 89 46 60
Kasper Monrad Møller, DN Stevns moellenmaler@hotmail.com 48808612

2.5. Smålandsfarvandet
Flemming Kruse, DN Vordingborg Kruse@nyraad.net 22145387
Jan Woolhead, DN Sorø janwoollhead@yahoo.dk 25 70 31 21

2.6. Østersøen
Michael Kruse, DN Stevns michael@loevendal.dk 31540601 Carsten Drejer, DN Lolland famdrejer@gmail.com 30962472

3.1. Bornholm
Helle Bay, DN Bornholm helle@bay-eriksen.dk 4040 9069
Michael Stoltze, DN Bornholm naturogide@gmail.com 61 22 03 91

4.1. Vidå-Kruså
Søren Jensen, DN Aabenraa soerenjensensmile@gmail.com 28423233
Christa Jørgensen, DN Tønder chrjoe@stofanet.dk 28760120

Bilag 4: Landbrug & Fødevarers repræsentanter i de lokale treparter:

Trepart	Repræsentant 1	Repræsentant 2
Nordlige Kattegat, Skagerak	Torben Farum, Agillix	Lars Peter Boel, Agillix
Limfjorden	Carl. Chr. Pedersen, Agillix	Leif Gravesen, Fjordland
Mariager Fjord	Niels Jørgen Thomsen, Østjysk Familielandbrug	Uffe Wiborg, Agillix
Nissum Fjord	Morten Agger, Fjordland	Anders Nørgård, Holstebro Struer Landboforening
Djursland	Hans Gæmelke, Djursland	Rikke Skyum, Miljøchef, Djursland
Randers Fjord	Christian Jensen, Landboforeningen Kronjylland	Anders Ahrenfeldt, Midtjylland
Aarhus Bugt	Poul Jakob Bønløkke, Landboforeningen Kronjylland	Brian Munk Hulgaard, Odder-Skanderborg
Horsens Fjord	Niels Olesen, Østjysk Landboforening	Claus Fenger, Odder-Skanderborg
Ringkøbing Fjord	Jacob Spangsbjerg, Vestjysk	Leif Nørgaard, Herning-Ikast Landboforening
Vadehavet	Kåre Flye Andersen, Jysk Landboforening	Stine Bundgaard, Jysk Landboforening
Lillebælt Jylland	Søren Laustsen, Spiras	Lars Schmidt, Spiras
Vidå-Kruså	Anders Sørensen, Sønderjysk Familielandbrug	Bo Bejer, Spiras
Lillebælt Fyn	Mads West, Centrovice	Torben Povlsen L&F Centrovice
Odense Fjord	Dennis Stentebjerg Hansen, Patriotisk Selskab	Torben Povlsen L&F Centrovice
Storebælt	Arne Vad, Fyns Familielandbrug	Torben Povlsen L&F Centrovice
Det Sydfynske Øhav	Christian Ahlefeldt, Patriotisk Selskab	Torben Povlsen L&F Centrovice
Smålandsfarvandet	Sara Jul Sørensen, VKST	Torben Westen, VKST
Kalundborg	Frank Keinicke , VKST	Søren Gammelby, VKST
Isefjord og Roskilde Fjord	Lars Jonsson, Nordsjælland	Yke Kloppenburg Oosterwoud,, VKST
Øresund	Kaare Larsen, Nordsjælland	Enok Vestergaard, Nordsjælland
Køge Bugt	Torben Hansen, VKST	Henrik Nordgaard Hansen, Østdansk
Østersøen	Peter Rasmussen, Østdansk	Jens Ringsing, VKST
Bornholm	Lennart Westh, Bornholm	Rasmus Kofoed Brunke, Bornholm

Bilag 5: Naturstyrelsens repræsentanter i de lokale treparter:

1.1. Nordlige Kattegat og Skagerrak:
Jesper Blom-Hansen, skovrider og chef for enheden i Naturstyrelsen Vendsyssel

1.2. Limfjorden og 1.3. Mariager Fjord:
Annette Strøm Jacobsen, skovrider i Naturstyrelsen Himmerland

1.4. Nissum Fjord:
Poul Ravnsbæk, skovrider og chef for Naturforvaltningsenheden i Naturstyrelsen Vestjylland

1.8. Ringkøbing Fjord:
Peder Bach Thøgersen, skovrider i Naturstyrelsen Blåvandshuk

1.5. Randers Fjord, 1.7. Aarhus Bugt og 1.9. Horsens Fjord:
Søren Hald, skovrider og chef for arealenheden i Naturstyrelsen Søhøjlandet

1.6. Djursland:
Uffe Strandby, konstitueret skovrider i Naturstyrelsen Kronjylland

1.10. Vadehavet:
Bent Rasmussen, skovrider i Naturstyrelsen Vadehavet

4.1. Vidå Kruså:
Inge Gillesberg, skovrider i Naturstyrelsen Sønderjylland

1.11. Lillebælt Jylland:
Inken Breum Larsen, skovrider i Naturstyrelsen Trekantsområdet og kontorchef for Naturprojekter i Arealforvaltningen

1.12. Lillebælt Fyn, 1.13. Odense Fjord, 1.14. Storebælt og 1.15. Det Sydfynske Øhav:
Jakob Harrekilde Jensen, skovrider i Naturstyrelsen Fyn

2.1. Kalundborg, 2.2. Isefjord & Roskilde Fjord og 2.4. Køge Bugt:
Jens Peter Simonsen, skovrider i Naturstyrelsen Midtsjælland

2.3. Øresund:
Søren Oldenburg, skovrider i Naturstyrelsen Nordsjælland

2.5. Smålandsfarvandet og 2.6. Østersøen:
Jane Skov Lind, skovrider i Naturstyrelsen Storstrøm

3.1. Bornholm:
Søren Friese, skovrider i Naturstyrelsen Bornholm og kontorchef for arealdata i Arealforvaltningen

Bilag 6: DOF-Nordjyllands erfaring med kortlægning i Vesthimmerland Kommune:

11. marts 2025

Forslag til nye naturarealer i Vesthimmerland i forbindelse med den Grønne Trepart

DOF-Nordjylland fremsender hermed forslag til nye naturarealer i forbindelse med forhandlingerne om den Grønne Trepart.

Forslagene koncentrerer sig om udpegning af randområder omkring eksisterende natur med henblik på at skabe større sammenhængende naturområder ud fra kerneområder med høj biodiversitet.

Udtagningen af landbrugsjord bør, udover at sikre sammenhængende naturområder, fokusere på landbrugsjord med stor nitratudvaskning og grundvandspåvirkning.

I Vesthimmerland drejer det sig især om området omkring De Himmerlandske Heder og oplandene omkring de øvre dele af Halkær Å, Sønderup Å, Lerkenfeldt og Simested Å. Der bør derfor fokuseres på de Himmerlandske Heder samt de store ådale, hvor CO2-frigørelsen kan stoppes centralt i ådalene og kvælstofudvaskning kan nedsættes fra de dyrkede ådals-skrænter.

Omkring De Himmerlandske Heder, Halkær Å, Sønderup Å og Simested Å vil der være behov for samarbejde med nabokommunerne Aalborg, Rebild og Viborg Kommune.

Derudover mener vi, at der bør tages særligt hensyn til sikring og udvidelse af strandengene ved Limfjorden, idet vadefuglene er en særligt truet fuglegruppe. På nær de almindeligste arter er de i tilbagegang, og strandengene er yderligere truet af fremtidige havstigninger. Her skal fokus rettes mod Nørkær Enge, hvor der samtidig kan hentes en CO2-effekt, og mod strandengene ved Vitskøl, Risgårde og ved Lerkenfeldt Ås udløb mellem Lovns og Gørup Enge.

Processen fremover med Grøn Trepart

Denne indmelding med forslag til nye naturarealer skal ses som et første bidrag til processen. Når kommunen har haft kontakt med lodsejere, og der foreligger forslag til vådområder og lavbundsprojekter, udtagning af landbrugsjord, skovrejsning m.v., så vil vi gerne har mulighed for at kommentere mere konkret og komme med forslag til den fremtidige drift af projektområderne.

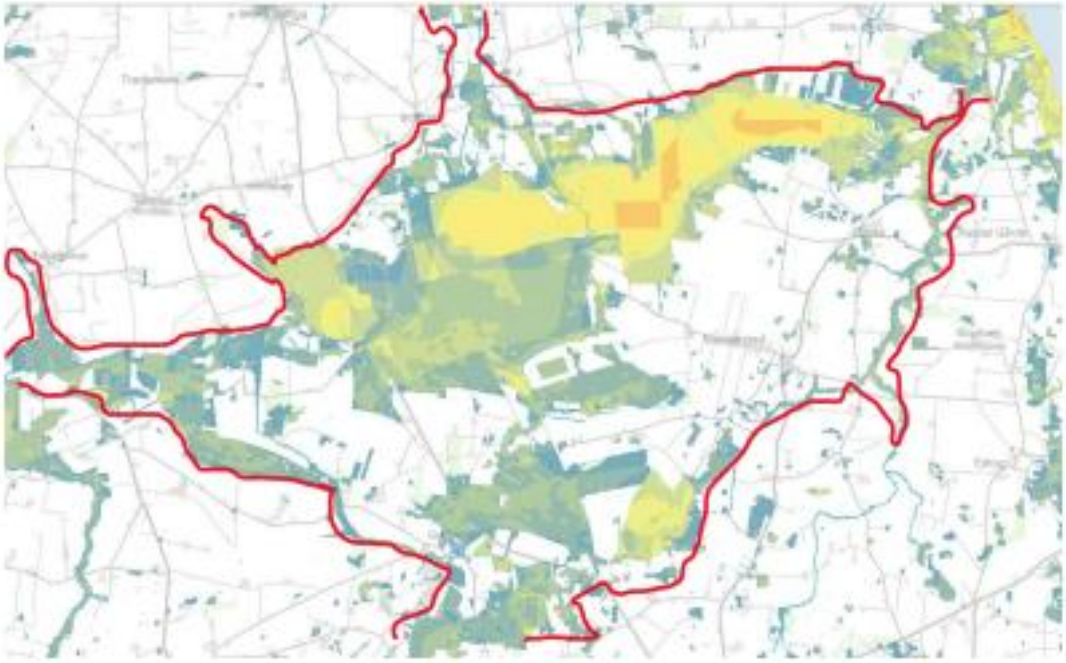
1. Områder omkring De Himmerlandske Heder

En inddragelse af større områder omkring De Himmerlandske Heder har potentiale for spredning af natur til de udtagne landbrugsarealer og for etablering af spredningskorridorer mod nord, syd, vest og øst (Halkær Sø, Nørkær Enge, jf. nedenfor, Vilsted Sø og Navnsø).

Projektet forudsætter samarbejde med Aalborg Kommune og har en størrelse, der kvalificerer til støtte fra Novo Nordisk Fonden som signaturprojekt.

To yderligere argumenter for udtagning af landbrugsarealer er, at der er tale om nitratfølsomme indvindingsområder for grundvand og områder med en ringe kvælstofretention. 40-60% af kvælstof fra rodzonen ender i Limfjorden. Forslaget omfatter større sammenhængende landbrugsarealer omkring Gundersted og mellem Gatten og Hornbæk.

Det samlede område er løseligt skitseret på kortet nedenfor. Det omfatter skovene ved Gatten, Plovmandshøj Plantage og Grønning Sande, ådalen ved Herredsbækken, Brusø/Dybvad Å og Vidkær Å samt de nævnte landbrugsområder omkring Gundersted og Hornbæk.

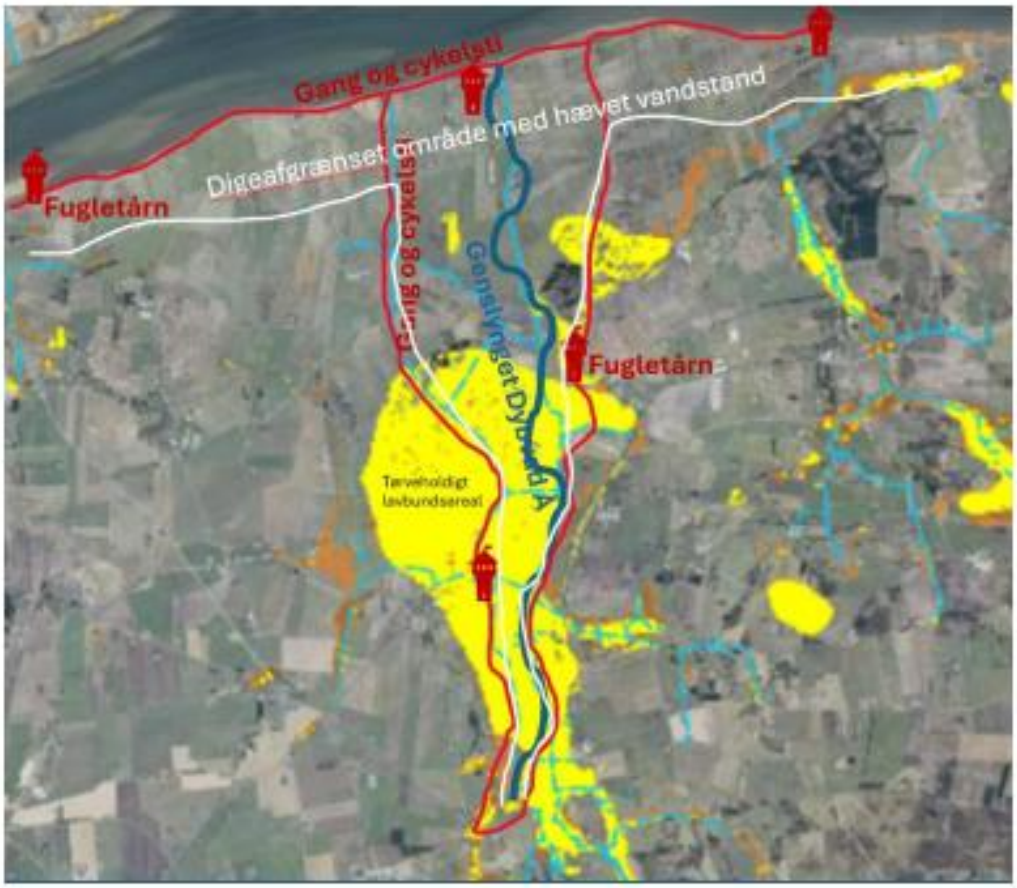

2. Nørkær Enge

Nørkær Enge har med sin beliggenhed bag et dige potentiale til at blive et vådområde i stil med Vejlerne nord for Limfjorden. Et VE-anlæg har en begrænset levetid på måske 50 år, før nye og mindre arealkrævende teknologier kan sikre os den nødvendig energi. Aalborg Kommune og Vesthimmerlands Kommune bør derfor tænke langsigtet ud over VE-anlæggenes levetid.

Området var før 2. verdenskrig et stort engområde med delvist våde og tørre områder. Her var et rigt fugleliv, og de omkringliggende bønder - herunder Krastrup Herregård - opdrættede kvæg i mange hundrede år til studedriften ned ad hærvejen.

Vi foreslår, at der etableres et digeafgrænset naturområde med hævet vandstand som meget løseligt skitseret på nedenstående kort.

DOF-Nordjylland vil ikke normalt foreslå, at der etableres vindmøller i et naturområde, men i det foreliggende tilfælde, hvor VE-anlægget indebærer en finansieringsmulighed for at

genetablere et vådområde, og hvor VE-anlægget på lang sigt fjernes, finder vi, at det er fornuftigt at etablere et naturområde med vindmøller.

Det indebærer en risiko for især bredvingede fuglearter med dårlig manøvreringsevne, som havørn, skestork, sølvhejre, fiskehejre, traner og svaner. DOF vurderer generelt, at vindmøller, der ikke placeres tæt op af betydningsfulde yngleområder og rastepladser ved trækruter, vil have mindre betydning som risikofaktor end mange andre faktorer, som f.eks. trafikdrab. Truslen vil være størst ved dårlig sigt, hvilket normalt indebærer stille vejr. Vindmøllerne kan og bør stoppes automatisk i stille vejr, hvilke også vil sikre flagermus, når de i stille vejr jager insekter omkring møllerne.

DOF anbefaler, at der opstilles fugletårne i kanten af projektområder med ådale, som foreslået her i Nørkær Enge, fremfor anlæg af stisystemer ind i de våde områder.

3. Område mellem Trend Å og Trend Storskov

Ovenstående med gult markerede område omfatter landbrugsarealer mellem Trend Storskov og Trend Ådal.

Det med rødt markerede område omfatter Trend Storskov, Myrhøj Plantage, Urhøj Plantage, Trend Ådal, Hyllebjerg Bakker og Tranemosen. Området omfatter også nitratfølsomme indvindingsområder for grundvand, men har bedre kvælstofretention end områderne ved De Himmerlandske Heder.

Forslaget skal ses som et supplement til de igangværende forundersøgelser med henblik på vådområder i Trend Ådal.

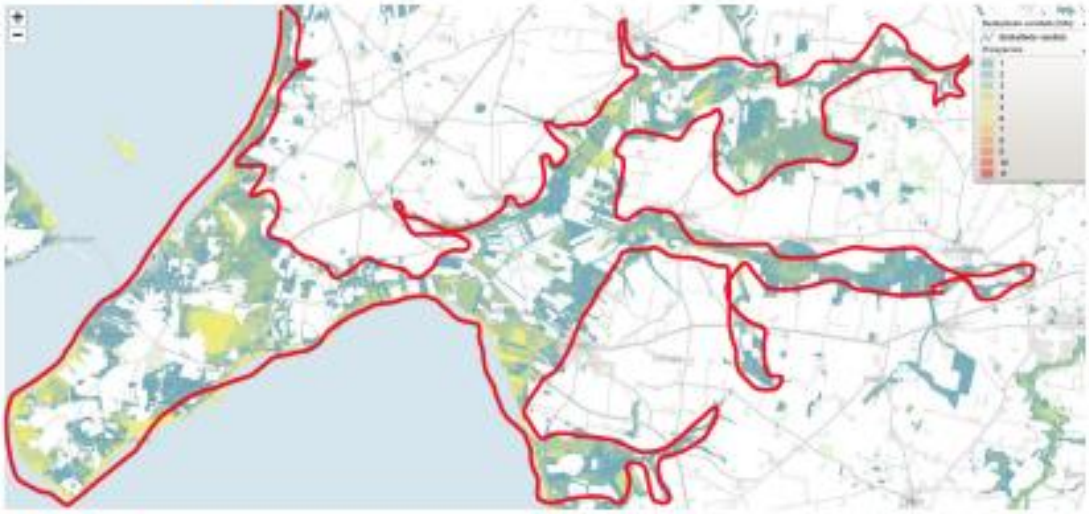
Området har lige som de Himmerlandske Heder potentiale for udlægning som naturnationalpark. Det kunne ske ved at udsætte store græssere i ét stort hegn. De indre hegn skulle fjernes og færiste anbringes i de krydsende landeveje

4. Lerkenfeldt Ådal og Louns Halvøen

Vi foreslår, at der i forbindelse med møderne i den Grønne Trepart ses på mulighederne for at skabe sammenhæng i naturen på Louns Halvøen, beskyttelse af strandengene ned til Gørup Enge og udvidelse af naturområderne omkring Lerkenfeldt Å og Lille Å.

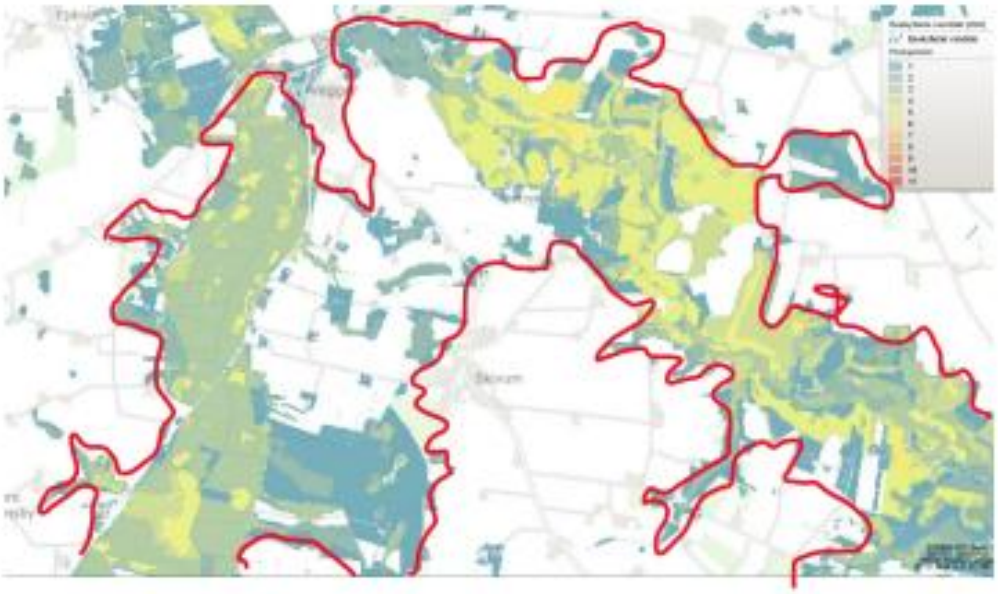
Hessel har noget af det fineste egeskov i kommunen. Strandengene ned til Gørup udgør vigtige rastepladser for vadefugle, og Lerkenfeldt Ådal rummer både natur- og kulturperler omkring "holmene". Lerkenfeldt Ådal er ligesom, Trend Ådal, Halkær Ådal og Simested Ådal vigtige trækruter for fugle.

Jo større sammenhæng, der kan skabes mellem naturarealerne indenfor det med rødt skitserede område, jo bedre. Der kan f.eks. udlægges naturområder syd for Lerkenfeldt Ådal ned til skovområderne i Vesterbølle Plantage, Vesterris Plantage og Skat Skov. Omkring Vesterris er der et større nitratfølsomt indvindingsområde.

5. Halkær Ådal, Sønderup Ådal, Simested Ådal

Ådalen omkring Halkær Å, Sønderup Å og Simested vil kunne udvides ved udlægning af dalskrænterne til afgræssede overdrev. Specielt vil trekanten mellem Sønderup Å, Halkær Å, Vegger og Skivum kunne skabe et sammenhængende naturområde med våd og tør natur.

6. De ny skove nord for Aars

Naturstyrelsens arealerne nord for Aars kunne udvidedes som et sammenhængende område med urørt skov. Det er ikke gammel skov, men kunne blive det, og skovene forbinder naturområder på fugletrækruter fra Halkær Ådal i retning af de store ådale mod sydvest i kommunen.

7. Hensyn til trækruter

Udvidelser af de ovennævnte naturområder vil alle tilgodese hensyn til trækkende spurve og vadefugle i Vesthimmerland.

Trækruter for spurve- og vadefugle i Vesthimmerland
1. De Himmerlandske Heder
2. Trend Storskov og Ådal
3. Aggersund strandenge
4. Halkær og Sønderup Ådal
5. Lerkenfeldt Ådal.
Hotspots for rastende trækfugle er markeret med rød ring.
(Indtegnet på DN og DOFs forslag til Grønt Danmarkskort, 2020)

Vesthimmerlands strandenge langs Limfjordskysten har stor betydning for ynglende og trækkende vadefugle. Der overvintrer et stort antal gæs og svaner, og der raster tusindvis af hjejler på træk foruden mange andre såvel almindelige som truede arter. Om sommeren yngler der de fleste steder Vibe, Gul Vipstjert, Dobbeltbekkasin, Rødben, Strandskade og Stor Præstekrave.

De vigtigste strandenge ligger nordvest for Aggersund, Mers Enge, Aggersund-Løgstør, Frederik VIIs Kanal, Rønbjerg-Trend, Risgårde og strandenge fra Lovns til Gørup Enge.

Kun de bredeste strandenge ved Aggersund, Vitskøl, Trend, Risgårde og Gedsted har mulighed for at udvides ind i landet ved kommende havstigninger.

Strandengene nordvest for Aggersund forventes at blive sikrede gennem Coastal Life Projektet under Limfjordssekretariatet.

Mers Enge trues ligesom Nørkær Enge af et stort solcelle og vindmølleanlæg, se dog forslag under Nørkær Enge ovenfor.

Strækningen Aggersund-Løgstør vil ved fremtidige havstigninger bliver fuldstændig oversvømmet op til landevejen.

Strækningen ved Frederik VIIs Kanal med bl.a. Lendrup Sandø er sårbar overfor havstigninger (ligesom kanalen), og kan næppe sikres med virkemidler i den Grønne Trepart.

Derimod kan de brede strandenge ved Rønbjerg-Trend, Risgårde og fra Lovns til Gedsted enkelte steder udvides ved udtagning af landbrugsjord. Mulighederne herfor bør udnyttes.

Gunnar Hansen, DOF Nordjylland

Medlem af Grønt Råd i Vesthimmerlands Kommune

Bilag 7: Erfaringer fra DOF-Nordsjælland, som er startet med lavbundsarealer:

Som repræsentanter for DOF Nordsjælland sidder Stig Englund og Henrik Boeg i hver sit dialogforum for hhv. Øresund og Roskilde Fjord / Isefjord.

For at starte et sted, er de to begyndt at se på lavbundsområder på MARS.

Det gik til deres overraskelse hurtigt op for dem, at de ikke har ret meget opdyrket lavbund i Nordsjælland. Langt det meste er enten beskyttet natur, ejet af Naturstyrelsen og naturvenligt driftet, eller omfattet af fredninger (selvfølgelig af vekslende indhold).

De begyndte derfor at fokusere på randzoner, og de har udvalgt en række af de vigtigste lavbundsområder af betydning for fuglelivet, og taget udgangspunkt i større områder, eller arealer der var en del af, eller stødte op til, større områder.

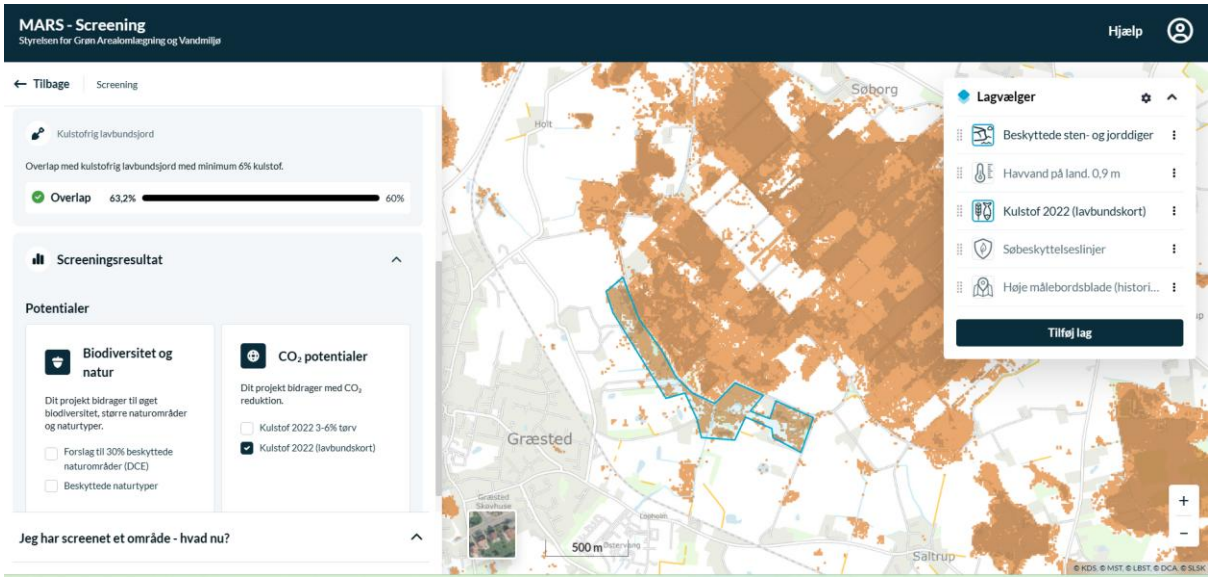
Her har de så "udtaget" lavbundsområder (dvs. lavet polygoner i MARS) *med* randzoner. Deres indstilling er, at disse randzoner til lavbundsarealerne ikke skal være genstand for skovrejsning, og de har forsøgt at afgrænse dem hensigtsmæssigt, f.eks. områder med rastende gæs. De har i alle polygoner tilstræbt et lavbundsoverlap > 60 %.

Nedenfor er vist et eksempel på et sådant polygon indtegnet på randarealer SV for Søborg Sø (som jo nu er under gendannelse). Samtidig er nedenunder - på de samme kortudsnit - vist polygonets placering i f.t. dels eksisterende, beskyttet natur, dels DCE's forslag til 30 % beskyttet natur. Og det ses, hvordan der dels 'indbygges' øer af beskyttet natur, dels er et sammenfald med DCE's forslag til beskyttet natur i et sammenhængende område (noget, der måske senere kunne udvikles til et signaturprojekt*)

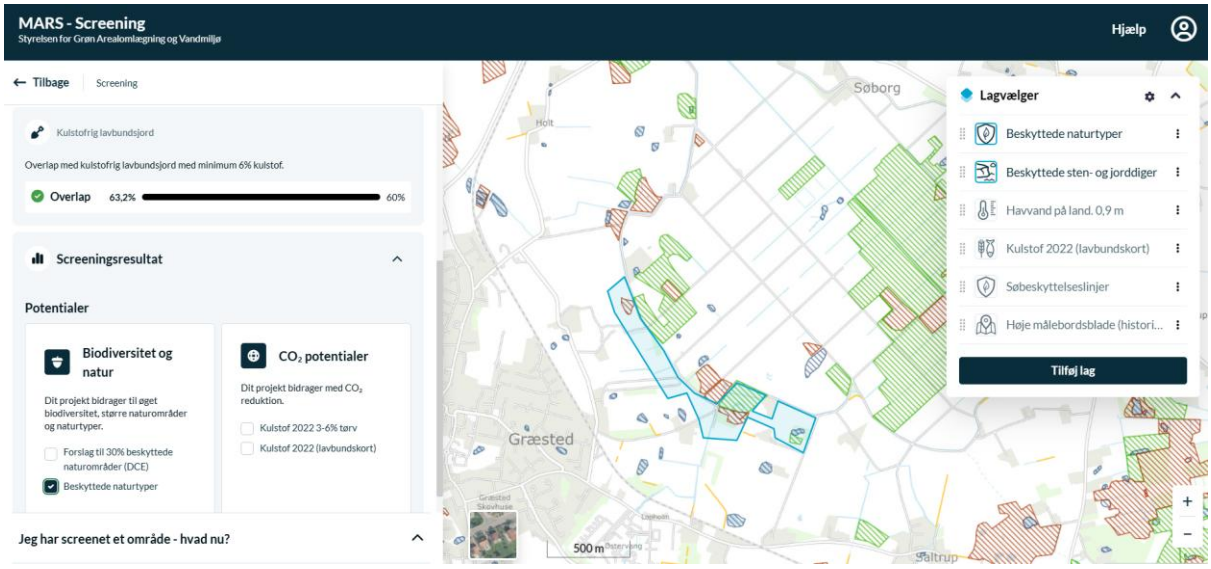
Listen over disse lavbundspolygoner er tænkt som et 'idekatalog' til DN repræsentanterne i de lokale treparter – og selvfølgelig som oplæg til de lokale grønne dialogfora, som er baggrundsgrupper for disse.

DN repræsentanterne i Den Grønne Trepart for vandopland Øresund har – så vidt Henrik Boeg og Stig Englund erfarer - taget meget vel imod dette input, mens det er lidt mere kompliceret i Roskilde/Isefjordsoplandet, hvor DNs repræsentanter har uddelegeret meget af arbejdet til de enkelte kommunale lokalafdelinger.

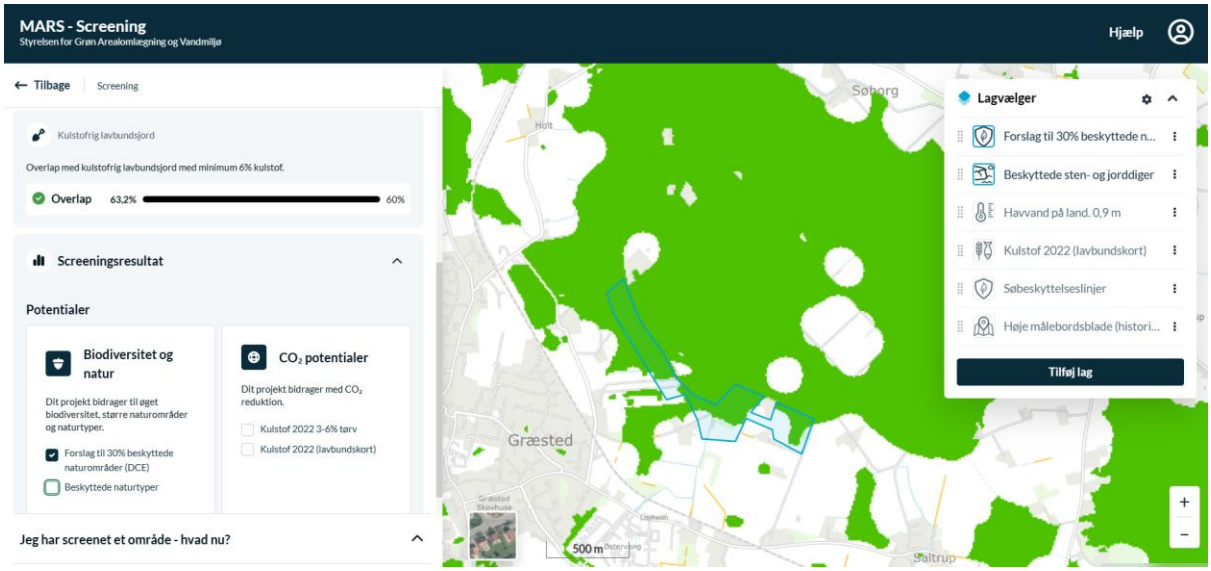
En oversigt over samtlige de polygoner, de to har indtegnet i det nordsjællandske, kan rekvireres hos henrik@wejdling.dk

Randareal, lavbund

- Arealet i f.t. beskyttet natur

- Arealet i f.t. DCE's forslag til 30 % beskyttet natur